

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

AKSARAY
(TARİHİ, COĞRAFİ, GELENEKSEL)
İLİ HAKKINDA
ÇALIŞMA

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

DANIŞMAN : DOÇ. DR. BÜLENT YORULMAZ

HASRET DİNÇ

960294

LEFKOŞA 2000

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
ÖNSÖZ.....	4
GİRİŞ.....	5
HASAN DAĞI İLE İLGİLİ BİLGİLER.....	12
YEREL KELİMELER.....	31
AKSARAY İLİNDE BASIN.....	38
AKSARAY TÜRKÜLERİNDEN SEÇMELER.....	40
AKSARAY'A AİT MANİLER.....	44

HALK EDEBİYAT'I METİNLERİ

1. HALK HİKAYELERİ

1.1. BEĞ BÖĞREK.....	49
1.2.KÖROĞLU.....	52
1.3.AŞIK GARİP.....	54

2. MASALLAR

2.1. TILKI PAŞAY İLE CANAVAR PAŞAY.....	57
2.2. PADİŞAHIN GÜVEYSİ.....	60
2.3. PADİŞAHIN OĞLU.....	62
2.4. HACI.....	65

3. EFSANELER

3.1. KİMSELER.....	65
3.2. YATILI(1).....	67
3.3. YATILI(2).....	68
3.4. YATILI(3).....	70

3. BİLMECELER.....	72
--------------------	----

4. AĞITLAR

5.1. SAZLIKTA ÖLEN KIZIN AĞIDI.....	72
5.2. ZEHRA BAYRAM'IN KAYIN BABASINA SÖYLEDİĞİ AĞIT.....	73
5.3. NURİ AĞIDI.....	7
5.4. YETER AĞIDI.....	76
5. NİNİ.....	76

7. TÜRKÜ.....	77
7.1. MECNUN.....	77

8. DESTAN

8.1. ZEHRA BAYRAM'IN BABASINA YAZDIĞI MEKUP.....	78
8.2. ZEHRA BAYRAM'IN KARDEŞİNE GÖNDERDİĞİ MEKTUP.....	79

9. DÜĞÜN EĞLENCELERİ.....	80
KIZ ARAMA.....	80
NİŞAN.....	81
SÖZ KESME.....	81
GELİN ÇIKARMA.....	82

1. ÖLÜM.....	83
1.1. ÖLÜM ADETLERİ.....	83

B) AKSARAY'IN YEMEKLERİ.....	83
-------------------------------------	-----------

D) SEYİRLİK OYUNLAR.....	84
1. KİRPİ OYUNU.....	84
2. KÖSE OYUNU.....	85
3. DEVECİ OYUNU.....	85
 III. KAYNAK LİSTESİ.....	 87

ÖNSÖZ

Toplumların yüzyıllardan beri tekrarladığı bir takım yaşayış, duyuş, zevk ve alışkanlıkları vardır. Bazen bir atasözü, bir deyim, bir tekerleme, toplumun yaşayışıyla ilgili manevi zenginlikler, toplum şahsiyeti demek olan gelenek ve görenekleri meydana getirir.

Bu düşünceler içinde, Aksaray ilini az da olsa tanıtmak amacıyla bu çalışmayı hazırladım. Çalışmamı hazırlamaya, ilk önce Aksaray'ın birkaç köyünden bazı kişilerden aldığım bilgilerden başladım. Daha sonra Aksaray'ı geniş bir şekilde tanıtan ve bana çok ışık tutan Aksaray Tarihi isimli hacimli ansiklopediden yararlandım.

Bu çalışmamı hazırlarken bir şeyin farkına vardım; Aksaraylı olduğum halde, Aksaray hakkında ne kadar az bilgiye sahip olduğum. Çalışmamın bana müsbet katkıları oldu, eksiklerimi giderdim.

Bazı bölümleri aktarırken, bana yardımcı olan şahısların ağız yapılarını bozmadan anlattıkları aynı şekilde vermeye çalıştıysam da bir takım eksiklerimin olduğunu düşünüyorum. İlk çalışmam olduğu için bazı zorluklarla karşılaştım. Bütün zorluklara rağmen, bölümün hedefine uygun ve "işte benim ürünüm" diyebileceğim bir çalışma yaptığım için çok mutluyum.

Çalışmam esnasında yardımlarını hiç esirgemeyen ve her zaman, çalışmamda yol gösteren çok değer verdiğim sevgili hocam Doç. Dr. Bülent Yorulmaz'a ve emeği geçen Aksaray halkına, teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Lefkoşa 2000-06-07

Hasret Dinç

GİRİŞ

TARİHTE AKSARAY

M.Ö. 7000- 6000 yılının da Neolitik Anadolu medeniyetlerini ilk izlerini gördüğümüz Konya yakınlarındaki Çatalhöyük'te Hasan Dağına dolayısıyla Aksaray'a ait vesikalara rastlanmaktadır.

Yapılar araştırmalar kazılar (acem höyüğü) varolan kaynaklar (İthalara Vadisi) çevre illerde yapılan tarihi araştırmalar ilimizin Hititler, Frigler, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Abbasiler, Selçuklular, Danişmendliler, Karamanoğulları ve Osmanlılara uzanan zengin bir tarihi ortaya koymaktadır. **Aksaray'ın adı nereden gelmektedir?**

Aksaray'ın ilk adı bilmemekle beraber tarihi kaynaklarda Garsarov olarak geçmektedir. M.S. 36 yılında Roma imparatoru Marcus Antonius tarafından Kapadokya imparatorluğunu kuran Archalous tarafından daha sonra yeniden kurulmuş ve adı "Archalous" olarak değiştirilmiştir.

Sultan II. Kılıçarsalan tarafından Archalous şehri harabesi üzerine kurulan ve Türk İslam kaynaklarında Aksera, Akseray şeklinde geçen Aksaray, Anadolu Selçukluların ikinci bir pay-i taktı gibi olmuştur. Büyük hükümdar II. Kılıçaslan Aksaray'ı kurarken devrinin şehir yapma geleneklerine ve hususiyetlerine tamamen uymuştur. Yeni şehir için ne lazımza en mükemmelini yapmıştır. Şehrin etrafını surlarla çevrilmiş prtasına beyaz kesme taşlardan bir saray yapmıştır. Bu saraydan dolayı şehrin adı Aksaray olarak söylenmiştir.

Türklerden önce Aksaray

M.Ö. 7000'li yıllarda bu yana varlığı tespit edilen Aksaray'a genellikle civar şehirden ticari maksatlarla geliş- gidişler olmuştur. Şehir ancak M.Ö. 3000'li yıllarda iskan edilmiştir.

M.Ö. 3000-2000 yıllarında Anadolu'da Hadi kavmi yaşamıştır. Bu dönemde Asurlu tacirler burada ticaret yapmışlardır. Aksaray'ın ilk ve ona tunç devirlerindeki

durum Acemhöyük Ören yerlerindeki yapılan arkeolojik kazılardan ve müze müdürlüğünü satın almış olduğu eski eserlerden öğrenmekteyiz. Bu dönemde Asurlu tüccarlar Mezopotamya'dan gelecek şehirlerin banliyölerinde ticaret merkezi kurmaya başlamışlardır. Asurlu tüccarlar yazıyı biliyorlardı.

Pişirilmiş çamur üzerine yazılmış metinler, çamurun pekiştirilmesi suretiyle yapıştırılıyordu. Höyük M.Ö. 2000 yılının ilk yarısına isabet etmektedir.

Koloni döneminin sonuna doğru M.Ö. 1700 yıllarında Kafkaslardan gelen küçük şehir devletleri kuran ve Anadolu'da askeri bir devlet halinde bir kavim görüyoruz. Hint-Avrupalı olan bu kavim Anadolu'da siyasi iktidarı ele geçirerek kurduğu devlet, eski Hitit devletidir. Aksaray'da Hitit'lere ait eserler bulunmamakla beraber, mağlup memleketler arasında Aksaray'ın da adı geçmektedir.

Yanardağ küllerinin sıkışmasından oluşan tuf tabakalarının çok kolay kazılabilme özelliği nedeniyle bölgemizde çok sayıda yer altı şehri ve dik yamaçlara kaya içi yerleşim birimleri yapılmıştır.

7.y.y. sonlarından itibaren Müslüman Arapların Anadolu üzerinden İstanbul'a yapmış oldukları seferler nedeniyle bölgeye sığınan Hristiyanların sayısı çok artmış Ihlara, Gelveri ve Göreme gibi yerleşim birimleri oluşmuştur.

Uzun yıllar Abbasilere vergi veren Aksaray, 965 yılında Bizans İmparatoru Nikefor Fokos tarafından ele geçirilmiştir.

Türklerden sonra Aksaray

Anadolu'nun 1071 Malazgirt Zaferinn ardından Türklere kapılarını açmasından sonra Alparslan'ın kumandalarından Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Anadolu'nun fethi esnasında 1076 yılında Aksaray'ı fethederek bir Türk ili haline getirilmiştir.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulması ve Konya'nın devlet merkezi olması ile birlikte Doğu Anadolu yol güzergahında bulunan Aksaray'ı önemli bir merkez haline getirmiştir.

Selçuklu Sultanı II. İzzettin Kılıçarslan ölmeden önce Aksaray'ı çocukları arasında pay etmiştir. Aksaray bu paylaşma neticesinde Kutbettin Melikşah'a düşmüştür. Ancak Melikşah bu paylaşmayı beğenmemiş ve kendi sultanlığını ilan ederek Aksaray'da kendi adına hutbe okutmuş ve para bastırmıştır. Melikşah 1203 yılında Aksaray'da ölmüştür.

Rüknettin Süleyman Şah'ın ölümü üzerine yerine oğlu III. Kılıçarslan geçti. Bunun üzerine III. Kılıçarslan Aksaray'da oturmak zorunda kaldı. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Aksaray emiri olan Muzaffer-ed-din Melik Mahmut Gazi (1200) şehirde cami, medrese ve hanigah yaptırmıştır. Emir'in kardeşi olan Zahir-üd-din Pervane ise Alayhan köyündeki Pervane kervansarayını yaptırmıştır.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev ölünce önce I. İzzettin Keyhüsrev ardından da I. Alaaddin Keykubat Konya tahtına oturmaya giderken Pervane kervansarayında karşılanarak burada misafir edilmiştir. Yine Kızılminare camii 1211 yılında Alaaddin Keykubatın yaptırdığı eserlerdendir.

Alaaddin Keykubat'ın ölümünden sonra yerine oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev geçmiştir. Ancak devletin o eski ihtişamı kalmamıştır. Nitekim 1243'te Köseadağ Savaşında Moğollar karşısında perişan olmuştur. Ve Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümü üzerine, ülke, oğulları tarafından paylaşılmıştır.

II. İzzeddin Keyhüsrev ile IV. Kılıçarslan'dan, sonra Selçuklu tahtına III. Gıyaseddin Keyhüsrev oturmuştur. Ancak beylikler devletin zayıflığından istifade ederek ayaklanmışlar, ve kendi beyliklerini kurmuşlardır.

Bu kargaşa içinde Aksaray ilk defa Karamanoğulları Bedrettin Mahmut oğlu Yahşi Bey idaresine girmiştir. 1341-1364 yılları arasında Kayseri Beyi Ertena Bey, Aksaray idaresi altına girmiştir. 1365, yılından itibaren 22 yıllık Karamanoğulları bünyesinde kaldıktan sonra Kadı Burhaneddin yönetimi altına girmiştir.

Aksaray 1397 yılında Yıldırım Beyazıt tarafından alınmasına rağmen 1402 Ankara Savaşı sonrasında Timur tarafından tekrar Karamanoğlu Mehmet Bey'e verilmiştir.

68 yıl Karamanoğulları yönetimi altında kalan Aksaray 1497 yılında Fatih Sultan Mehmet'in kumandanlarından, Vezir Mahmut Paşa kuvvetleri Karamanoğullarının sort beyi Pir Ahmet'i mağlup etmiş ve Aksaray tekrar Osmanlıların eline geçmiştir. Fatih Sultan Mehmet devlet adamlarının araya girmesi ile Karamanoğulları safında yer alan Aksaray halkının bir kısmını İstanbul'a yerleştirmiş ve bugünkü Aksaray semtinde iskan ettirmiştir.

Aksaray Osmanlı sınırları içine alındıktan sonra Fatih adına yapılan ilk tahrirde Aksaray vilayet olarak gösterilmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman zamanına kadar Aksaray Karaman eyaletlerine bağlı bir kazadır. Kanuni devrinde Konya'ya bağlı bir sancaktır. Cumhuriyet dönemine kadar böyle devam ede gelmiş. Aksaray'da mevcut Osmanlı dönemi eseri yoktur.

AKSARAY'DA YETİŞEN ÜNLÜ ŞAHISLAR

Aksaray geçmiş zengin bir tarihe sahip olduğundan ünlü kişilerin yetişmesine zemin oluşturmuştur. Aksaray'da yetişen ünlü kişilerin tamamını buraya almak mümkün olmadığından tarihi şahsiyetler olması sebebi ile tanınmış şahısları sayalım.

Yunus Emre, Celaleddin Muhammed Aksarayı, Yusuf Hakibaba, Tabtuk Emre, Nisari Ali Efendi, Mehmet Hanefi, Kerim-id-dün Mahmut Aksarayı, Mehmet Çelebi, Çelebi Halefi piri Mehmet Paşa, Fahrettin Razi, Hamza Fatih, Kerim-üd-din Mahmut Aksarayı, Vehbi Bey, Genç Osman, Zembilli Ali, Cemali Efendi, Aksarayı Pir Ali, Aşık Molla.

TÜRBELERİ OLAN ŞAHISLAR

Aksaray'da türbesi olan çok sayıda tarihi ve efsanevi şahsiyetler vardır. Evliya Çelebi Seyahatname Aksaray'da "yetmiş yedi binden ziyade" evliyanın yattığını belirtmiştir. Bu türbelerden bazılarının isimleri:

Aksaraylı Mahmutoğlu Mehmet'in Türbesi

Ali Paşa Türbesi

Ana Sultan Zaviyesi

Celalettin-i Aksaray-i Türbesi

Çaputbaba Türbesi

Bedir Muhtar Veli Türbesi

Bekar Sultan Türbesi

Kılıçarslanbaba Türbesi

Celalbaba Türbesi

Hallac-ı Mensur Türbesi

Hamza Bey Türbesi

Kara Abdal Türbesi

Kınalı Partnak Türbesi

Külhan-i Alibaba Türbesi

Pir Ali Sultan Türbesi
Sadi Baba Türbesi
Sancılıbaba Türbesi
Kılıçbaba Türbesi
Hasasbaba Türbesi
Hırkalı Sultan Türbesi
Şeyh Gazi Türbesi
Şeyh Hamza Türbesi
Temrebaba Türbesi
Uzun Dede Türbesi
Şeyh Mustafa Türbesi
Melik Mahmut Gazali Türbesi

M.Ö. 3000 yıllarına ait Hitit seramitlerine Kapadokya'da Aksaray dolaylarında rastlanır. Asu'luların tarih sayfalarından silinmeleri üzerine Uraretu devletide bu bölgede doğdu. Hanlar, kervansaraylar Selçuklularda halkın sosyal güvenliği ve ticari merkezi durumunda bulunmaları açısından önem kazanırdı. Bunlardan Sultan Hanı Aksaray, Konya, Ağzıkarahan, Aksaray-Niğde yolları üzerindedir. Cümle kapılarındaki özel itina ve avlularındaki şadırvanlı mescitler dikkati çeker. Alüvyonlu Aksaray Ovası tuz gölüne ulaşır. Melendiz Çayı İhlara dolaylarında erozyona sebep olacak süratiyle dar adeta düşey bir vadinin teşekkülüne sebep olmuştur. Ancak Aksaray yakınlarında ırmak ova seviyesina düşer. Selçuklular idare süresince bölgeye hakim oldular. Bıraktıkları şatafatlı kervansaraylarla damgalarını vurdular.

Kızıl Minare 1921 de yapılmıştır. Sultan Han kayseri yolunda 1972 de yapılmıştır. İhlara Vadisinin Belisırma yakınlarındaki çayırılık bir ovada inşa edilmiş olan Karagedik Kilisesi 10.y.y.'a aittir. Hemen yakınlarında bulunan Ağaç Altı Kilisesi ile Mezopotamya ya ait resimlerle süslüdür.

Ulurmak kaynağını Melendiz ve Hasan Dağından alır, büyük bir alanı suladıktan sonra tuz gölüne ulaşır. Hasan Dağı konik ve volkanik bir dağdır.

AKSARAY'DA BULUNAN TARİHİ ESERLER

Ulu Camii

Nakkaşlı Camii Minaresi

Alaeddin Cami

Zincirli Medresesi

İbrahim Bey Medresesi

Sultan Han

Kızıl Minare.

AKSARAY'DA MEDRESELER

Aksaray'da Osmanlı sınırları içine alındıktan 7 sene sonra Aksaray'da tespit edilen şu altı medrese vardır:

Zincirli Medresesi

Beramuniyye Medresesi

Ebubekir Medresesi

Bedriyye Medresesi

Seyfiyye Medresesi

Bu tarihten 25 yıl sonra bir medresenin olduğu tespit edildi. Muzafferiye Medresesi.

Kanuni Devrinde Aksaray'da şu Medreseler bulunuyordu:

Zincirli Medresesi

Bedriyye Medresesi

Beramuniyye Medresesi

Melikiyye Medresesi

Seyfiye Medresesi

AKSARAY'IN JEOLÖJİK YAPISI

VADİLER

Aksaray'ın sınırları içinde yalnız Ihlara Vadisi vardır. Bu Ulırmak Sultan Pınarı'ndan kaynaklarını, Ihlara ve Belisırma kollarını alır. 9 km. uzunluğunda bir vadidir. Tarihi eserle doludur. Buraya Turistik Vadi dense yerinde bir tabir olur.

AKARSULARI

Aksaray'ın en mühim akarsuyu Ulu Irmaktır. Bu ırmak Karamelendiz Köyü önünden ve Sultan Pınarı'ndan kaynaklarını alır. İhsuda, İhlara ve Belısırma kollarıyla beslenir. Sonra kuzeyden gelen Karasuyu alır. Daha sonra Selime Köyünden Helvadere suyu ile beslenerek buradan Tuz Gölüne kadar Ulu Irmak adını taşır. Aksaray'ı ikiye bölerek akar.

GÖLLER

Aksaray'ın idari sınırları içinde göl yoktur. Batısındaki Eskil, Böget, Yeşil Tömek, Kırgıl, Ulukışla, Kayakulak köyleri tuz gölü ile sınırdaştır o kadar.

BARAJLAR

Aksaray'ın idari sınırları içinde yalnız Mamasın Barajı vardır.

MADENLER

Aksaray ve çevresi maden itibarıyla zengin gözükmemektedir. Henüz arzu edilen çapta bir ilmi araştırma henüz yapılmamıştır. Sırasıyla madenlerin ismi şöyledir:

Demir, Diyomotad, Kaolen, Kükürt, Linyit, Antimuvan, Civa, tabi badana boyları, simli kurşun, renkli renksiz mermerler, balgami taşlar.

PETROL ARAŞTIRMALARI

Aksaray'ın bulunduğu saha petrol mıntıkası olarak gösterilmektedir. Tuz Gölü ve etrafında petrol olduğu kuvvetle iddia edilmektedir.

AKSARAY HALK KÜTÜPHANESİ

Osmanlı mimari tarzına uygun muntazam kesme taşla yapılmış iki katlı bir kütüphanesi vardır. Kapısının üstünde bir kitabe göze çarpar.

Kütüphane 14.y.y.'da yapılmıştır. Alt kısmı matbaa olarak kullanılmaktadır.

AKSARAY'DA ESKİ ESERLER

Birinci derecedeki eski eserler:

Kızıl Minare (Eğri Minare)

Zinciriye Medresesi

Ulu Camii

Sultan Hanı

Kılıçarslan Türbesi

Sırçalı Mescit

Ervah Mezarlığı

Bedir Muhtar Türbesi

Hashasbaba Türbesi

Nakkaş Camii

Pir Ali Sultan Türbesi

Ağzıkarahan

Alay Hanı

Aksaray'ın en önemli ve en ünlü dağı Hasan Dağıdır. Pek çok efsaneler vardır. Pek çok aşığın manilerinin konusu olmuştur. Biraz Hasan Dağından bahsedelim. Hasan Dağı Orta Anadolu'nun Konya kapalı havzası denilen ovanın doğusundan ve Aksaray'ın 29 km. güneyinde 3253 m. Yüksekliğinde volkanik bir dağdır. Tarih adı Athar'dır.

Kuzey ve güneyinde kendisi gibi volkanik yapılı kırmızı ve siyah pek çok tepeler vardır. Halk bunların şekil ve renklerine göre isimler takmıştır. Hasan Dağının doğusunda yerli halkın Küçük Hasan Dağı, Hüseyin Dağı, Kılıç Dağı dedikleri birleşik dağlar vardır.

HASAN DAĞI İLE İLGİLİ BAZI EFSANELER

İç Anadolu'nun Erciye'den sonra en yüksek dağı olan Hasan Dağının başında Hasan Dede diye bir evliya yatar. Onun yaşadığı y.y.'da Aksaray şehri içerisinde de Ali Baba adlı bir evliya vardır. Ali Baba hamamda külhanlık ederdi.

Ali Baba Hasan Dedeyi ziyarete gider. Mendilinde ona ateş götürür. Ateş mendili yakmaz, ikiside dostturlar. Bir günde Hasan Dede Ali Babayı ziyarete gider. Ve ona mendil içinde hediye olarak kar getirir. Aslında mendildeki kar Hasan Dedenin ululuğunu gösterecektir. Hamama gelir mendildeki karı hamamın duvarına asarlar. Tabi

hamam sıcaktır. Kar henüz erimemiştir. Sohbeta dalarlar. Bir ara hamamdan, yıkanan kadınlar çıkarlar. Hasan Dede de kadınları görünce bir manevi gevşeme olur ve kar yavaş yavaş eriyip mendilden damlalar sızmaya başlar. Ali Baba fırsatı kaçırmaz. ‘ Dağ başında evliyalığı kim olsa yapar, asıl mühimi hanımlar karşısında ciddi olabilmektir.’ şeklinde konuşur. Halk bu hikayeyi hala söylemektedir.

DİĞER BİR EFSANE

Erenler Mağarası söylentilere göre Akçakent-Karacaviran köyleri hudutlarında ve Hasan Dağı eteklerinde Ovacık Gölü ve ovası vardır. O civarda bir mağara varmış. Yüzyıllarca evvel burada üç tane evliya kalırlarmış. Ne yerler ne içerler kimse bilmezmiş. Bunlar Hasan Dağı civarındaki Ashab-ı Keyhf’in uyanmasını bekleyen kişilermiş. Mana aleminde nöbetleşe bu görevi yaparlarmış. Ölenlerin yerine başkaları gelir ve bekçiliği devam ettirirlermiş. Beyaz cübbeli, yeşil sarıklı imişler. Birgün bu erenlerden birisi şimdiki Akçakent Köyünün bulunduğu yere doğru bir iş için inmiş. Hayvan otlatan insanlar bu ermiş kimseyi görmüşler. Adam mağaraya dönmüş, arkadaşlarına “sırrımız faş oldu (duyuldu)” demiş. Dervişler düşünmüşler ve mağarayı terk etmişler. Köylüler sonradan mağarayı ve onların izlerini, kitaplarını görmüşler. Söylentilere göre onlar, başka yerlere insan oğlunun göremeyeceği yerlere gitmişler. Ashab-ı Kehf bekçiliğini devam ettirmiş. Ama insan oğlu artık onları göremezmiş.

Doğayı, iyiliği, kötülüğü, güzelliği ve olayları en iyi duyan ve duyduğunu dile getiren ozanlar, şairler ve yazarlardır. Sanki hepimizin içini okurcasına Anadolu bozkırlarında başı karlı, dumanlı göklerle bitişik, heybetli ve güzel görünümlü Hasan Dağı kim bilir y.y.’lar boyunca nice insanları duygulandırdı, neler söylendi ve yazıldı onun için bilemeyiz. Elimizde çok az şairin, ozanın duygu dökümanı var. Aslında Hasan Dağını görünce yaylalarına çıkınca hele birde zirveye ayak basabilirse sağırılar duyar, körler görür, taşlar dile gelir gibi olur. En yüksekindeki sarp kayalarda yerleşen akbabaların uçuşu, kanat hışırtıları, jet uçaklarının gürültüsünden daha kuvvetli duyulur. O ne ses yarabbi! Dağın bir tarafı göçüyormuş gibi gelir insana. Hele bir kaya parçası yerinden oynarsa eteklere doğru inerken çarptığı kayalar, taşlar en büyük topların bir kaleyi, memleketi yıkış gürültüsünden çok fazla, binlerce irili ufaklı taş gülleler gibi dağılır eteklere. O ne sürat ve parçalanış. Dedik ya, duygulandırır insanı Hasan Dağı.

Şair yapar yazar da olursunuz. Bir çobanın dediği gibi, öbür dünyayı görür gibi olur insan.

ZİRVEDEN AKSARAY'A BİR BAKIŞ

Tepeden bakınca her taraf dümdüzmüş gibi görünür. Tepeler, engebeler kaybolur, ırmaklar yakın olur. Konya'ya doğru ova, Tuz Gölü ayağımızın dibine serilmiş boz veya beyaz bir kilim gibi gelir size. Köyler birer noktalar kümesi gibidir, bir adım atarsanız üzerine basacak gibi olursunuz.

Kuzey ve Ekecik Dağları; Tepesinden aşağıya doğru ufak görünür. Doğu güneyde İhlara'dan ve doğu kuzeyde Hacıptan iki gümüş kordon kıvrıla kıvrıla Göztük Köyünde birleşir. Bir kordon olarak kalınlaşır, batıya doğru eğri büğrü uzanır. Yaşlı, kırmızı dağların bittiği yerde Ekecik Dağları ile Hasan Dağı'nın arasındaki uzunluğun ortasında bu gümüş kordon gene; en kıymetli madenden yapılmış, yeşil renkli bir saat gibi gümüş kordonlu, yeşil ağaç denizi Aksaray'ımızın ta kendisidir. Geceleri yeşil renk, beyaz nura çevrilir. İşte orası Aksaray'dır. Gece nur saçar çevreye. İhtiyar, kırmızı dağlara yaslanmış uykudadır. Tarihçi Herodot "Mısır Nil'in bir hediyesidir" demişti. Aksaray'da bu gümüş kordon gibi akan Ulu Irmak'ın bir hediyesidir.

Dikkatle seyrederse neler işitir ve görürsünüz orada. Selçukluların at seslerini, kılıç ve gürz seslerini ovaları direk direk toza katan süvarilerin, orduların geçişini ve daha neleri.

Hasan Dağı Ulukışlası'ndan Aşık Kemali'nin Hasan Dağı için yazdığı şu şiir bilinmektedir.

Karlı, buzlu sularından içeyim
Var mı koyağında kar Hasan Dağı
Kaldır dumanını gelip geçeyim
Sana bergüzarım var Hasan Dağı

Açılmış menevşen kokar güllerin
Değmem kıvamında mor sümbüllerin
Haramiler bekler her bir yerlerin
Düşer mi, bu sana az Hasan Dağı

Kat'i mağrur olma kendini dekle
Hallaç-ı mansura kaldın mı bekle
Koltuğunda gizle, koynunda sakla
Çıkarsa serine yar, Hasan Dağı

Aşıkı ağlatma layık mı sana?
Gelmişim payine gitmem bir yana
Ateşten kispetler giydirdin bana
Yanar derunum da naar Hasan Dağı

Büyümüştün vatanında, ilinde
Hatır vardır yağmurunda, yelinde
Aşıp gidemedim kaldım belinde
Ulaş imdadıma ey Hasan Dağı

Yine bir başka ozanın şiiri:

Kulak verin şu aşıkın sözüne
Eylesin methini size dağların
Leyla hoş göründü mecnun gözüne
Düştü muhabbeti öze dağların

Dağlar ufuklardan alır ziyalar
Türlü çiçekleri elvan boyalar
Yiğit bağı gibi yalçın kayalar
Kayalar bir bir müjde dağların

Hiç hali değildir barandan kıştan
Gitmez dumanları bira zaman baştan
Dinlerler dünyayı kurt ile kuştan
Hep birlikte başı hiza dağların

Nedir mağrur mağrur böyle kurulmak
Kadim bir kararda dikilip durmak
Bilmezler diz çökme, yatma uymak
Çektikleri ağır ceza, dağların

Yine bir başka ozanın her dağa benzetilerek söylediği:

İçtim senin tatlı tatlı suyundan
Keven midir Yoksa bal Hasan Dağı
Yarime bergüzar haki payinde
Derledim bir deste gül Hasan Dağı

Bakidir sözleri aşık ölürse
Hoş tutarsın azlı yarin gelirse
Bütün dağlar yıkılacak olursa
Dilerim yerinde kal Hasan Dağı

Cuşe gelip aldım elime sazımı
Deldi ciğerimi kuşlar avazı
Bu sene boşuna geçirdik bu yazı
Sen bari sevdaya dal Hasan Dağı

Diye devam eden koşma; sevmek sevmemek, ümit ümitsizlik, hayat ve ölüm, kuş sesleri ve her çeşit duyguda dağlara dayanmak; ondan bir şeyler beklemek, şait başı sevdasız ise o dağdan sevdalı olmasını dilemek. Sanki dağlar insanların kapalı ve karanlık gönüllerini açan sihirli bir anahtar gibidir.

Bir türküden;

Birçok dağ adı dile getirilerek söylenen Halk Türkülerinden bir parça. Bu çevrede Hasan Dağı olarak söylenir. Kimin yazdığı belli değildir.

Hasan Dağı çatal matal
Üzerinde arslan yatar
Bir yığıda bir yar yeter
İki olanın derdi artar...

Hasan Dağı yapılış şeklini, üzerinde yatan kahraman, bir yiğit için bir sevgilinin yettiğini, iki evlenenin derdinin artacağını bir mısra içinde çok güzel dile getirmiş.

Hasan Dağı Ulukışlasından Ahmet Muhtaci'nin şiirinden bir parça;

Mutaci zikreder aşkına derinden
Zar etti yol bacından karından
Dile düştük kaldırdılar yerinden
Vaktinen çareni bul Hasan Dağı

Bir türküden;

Kaldır dumanını, göster yüzünü
Var mı koyağında kar Hasan Dağı
Karlı buzlu sularından içeyim
Yüreğim yaralı duy Hasan Dağı

Hasan Dağı diye namın duyulur
Eteğinde mor koyunlar yayılır
Gün dönünce güzellerin dağılır
Kaynayan yaramı sar Hasan Dağı

Hoş yaratmış cemalini yaratan
Çatılmış kaşların hilal yaradan
Suyun taksim olur karadan
Akıyor damarın göl Hasan Dağı

Birçok aşığın sözlerinden derleme bir türküdür.

Bir başka şiirden;

Yükseğinde Hasan Dağın karı var
Aşıkların efkarı var zarı var
Hep ellerin tostopacık yarı var
Felek bizi daldan dala atlatır

Hasan Dağı bülbüllerin seslenir
Deli görse mah cemalin uslanır
Koyağında güzellerin beslenir
Felek bizi dalda dala atlatır

Taşpınar'lı Aşık Mahmut'un dilinden Hasan Dağı:

Eteğine konmuş köyler
Neden sana yanık derler
Erir karlar akar seller
Niçin yandın Hasan Dağı

İçerinden duman tüter
Eteğinde bülbül öter
Yağar rahmet otlar biter
Niçin yandın Hasan Dağı

Ayrı bir deyiş:

Dünya kurulalı böyle bir dağsın
Bulansın üzerin yağmur kar yağsın
İsminiz tarihte ebedi kalsın
Dumanın başında bol olsun Hasan Dağı

Hasan Dağı derler namın anılır
Eteğinde tosun atlar yayılır
Çekilir sürüler sende barınır
Manzaran yüksektir ey Hasan Dağı

Örenşar'dan Bozgüney'e geçerler
Ağ içmeden soğuk su içerler
Kış gelince ovalara göçerler
Güzellerin meşhur ey Hasan Dağı

Gönül arz ediyor Hasan Dağı'nı
Soğuk vurmuş bostanına bağına
Methederler kaymağını yağını
Yağın mis kokulu ey Hasan Dağı

Soğuk sen git sıcak gelsin buraya
Güzellerin dayanmıyor bere'ye
Susuz karı doldurmuşsun dereye
Bir içim suyun yok ey Hasan Dağı

Mahmut derki dert tükenmez makara
Koyunları aşlattık baytara
Kadir mevlam susuzluktan kurtara
Kuzeyde karın çok Hasan Dağı

Dermanım kalmadı çıksam başına
Yüzlerimi sürsem siyah taşlarına
Karışılmaz boranına karına
Başında evliya var Hasan Dağı

Hasan Dağı yaylalarına
Haydar ile Çağşak durmuş yan yana
Yıkılmış Yeni Oba Kemerseki virane
(Şahin yurdu) şekilmiş kenara

Devrilmiş kayalar geven sökülmiş
Viran olmuş yolakların yıkılmış
Kurumuş otların belin bükülmüş
Geçilmez yolların sarp Hasan Dağı

Yüklendi göçler yürüdük bile
(Şahin yurdu) hiç gelmez dile
Ölmezsem yaylana gelirim yine
Sağlık üzere kal Hasan Dağı

Temmuz ayı gelince dağ otları kurur tükenir. Sürüler ovaya iner. Aşık atları ile bazı sarp yaylaları, sarp yollar yıkık kayalardan söz ederek artık yaylanın bozulmuş bir bağ gibi durulamayacağını ve “suyun, ekmeğin bol” diyerek misafirperverliğini ve göçleri dile getirmiştir.

Aşık Mahmut'un şu deyişleri de güzeldir:

ELMA

Aşık: Elma geldim sana neler söyleyeyim

Elimi uzattım elma yiyeyim
Ne zamandan berisin onu bileyim
Başından geçeni gel söyle bana

Elma: Yüzlerce senedir dururum burada

Bir ucum yerde bir ucum havada
Nice güzellerim vardı Örende
Şimdi viraneye döndüm ben gayrı

Aşık: Kurumuş dalların yaprağın dökülmüş

Çürümüş kolların belin bükülmüş
Viran olmuş Ören'lerin yıkılmış
Bozulmuş bağlar dönmüşsün gayrı

Elma: Yaprak yerine elma biterdim

Cihan-ı aleme ben de yeterdim
Eskiye yenilere katardım
Şimdi çiçek açmaya vaktim kalmadı

Aşık: Elma senin suyun pınar mıydı göl müydü?

Etrafin mor sümbüllü bağ mıydı?
Ören'lerde güzellerin var mıydı?

Elma: Sağımda solumda çeşmelerim akardı

Güzellerim seyranımda yaşardı
Sahibim elmamı alıp satardı
Aşıksan hangi derdim söyleyim

Aşık: Elman var gibi neden kızarın

Nere idi senin çarşın pazarın
Öreninde çok mutluydu güzelin
Şimdi viraneye dönmüşsün

Elma: Sahibim var iken has elmaydım

Şimdi yabaniye döndüm ben gayri
Bir kötü baltaya ihtiyacım var
Çobanlar deyneği oldum ben gayri

Aşık: Koyunun gitti gideyim elma

Söylediğim türküden hatıra kalma

Profesör Hüseyin Nail Kubah'ın "Yurdumun Dağlarına" adlı şiirinden bir parça:

Erciyes Toroslar ey Hasan Dağı
Hepiniz ün salmış yiğit yatağı
Yanarım andıkça eski şen çağı
Olunmaz derdime dermanlısınız...

Yeşilova kasabasından sayın Şevket Göktan'ın Hasan Dağı ile ilgili bir şiiri:

Yüksektir başında duman silinmez
Karına kar karışır mevsim bilinmez
Ormanı meşedir çıplak denilmez
Yayla Dağı, Hasan Dağı, Er Dağı

Hayat pınarını fişkirtan dağdır
Irmaklar akıtır uzun bir çağdır
Yabani gülleri miskler dağıtır
Hasan Dağı, Yayla Dağı, Er Dağı

Vakur başlığı sarı yamaalı yanardağ
Etrafına lavlar taşmış uzun ağ
Adından ad aldık ondan rdük ağ
Yayla Dağı, Hasan Dağı, Er Dağı

Çocukken tırmandım ben de bu dağa
Yürüdük günlerce dik başla yaya
Bakındık ovaya hem sola sağa
Yayladağı, Hasan Dağı, Er Dağı

Ovasına bereketi getiren
Vadisine bağ bahçeyi getiren
Kıraç topraklara suyu getiren
Yayla Dağı, Hasan Dağı, Er Dağı

Hasan Dağı sembol olmuş
Hak arayan girer elbet mihnete
Hasan Dağlı olmak değer zahmete
Yayla Dağı, Hasan Dağı, Er Dağı

Yaylasında keklik yavşan kokuşur
evresinde koyun kuzu akışır
Hasan Dağlı bize vefa yakışır
Dağlar dağı Hasan Dağı Er Dağı

Aksaray'da Hasan Dağı adında bir gazete yayınlanır. Vahdet şimşek adlı bir vatandaş tarafından yazılan ve bu gazetede yayınlanan bir şiir:

Fırtınadan borandan kurtulmaz mı başın
Hep için için mi yandın karadır taşın
Kurudun mu pınarın akıyor göz yaşın
Ah! Seni yakan da aşk mıdır Hasan Dağı?

Başında esen fırtına sevda yeli mi?
Yoksa saçlarını okşayan dost eli mi?
Yar uğruna yanan deli mi divane mi?
Sana bir sır veren oldu mu Hasan Dağı?

Nice sarp yolların bellerin ezildi mi?
Kar bağrın toz yaprak olup ezildi mi?
Al, sarı renklerin soldu büzüldü mü?
Sana bir sır veren oldu mu Hasan Dağı?

Pırıl pırıl baharı uzun sürmedim mi?
Hüzünlü duruşunu gören olmadı mı?
Hüznünü derdini hiç soran olmadı mı?
Şimşek gibi hüznün aşktan mı Hasan Dağı?

Bu da yararlandığım kaynağı hazırlayan yazardan:

Hasan Dağı derler ismin söylenir
Her dağlardan yamaçların hoş senin
Yaz gelince nice canlar eğlenir
Kış gelince konakların boş senin

Eteklerin yeşil orman ovalar
Sana şeref şu görünen yaylalar
Çok yerinde ab-ı hayat su kaynar
Manzaran hoş gök kayalı baş senin

Ormanında türlü kuşlar uçuşur
Ak koyunlar yatak kar da itişir
Elvan renkli çiçek sende yetişir
Koyağına köy güzeli eş senin

Yaylan çoktur hep güzeller oturur
Eteklerin türlü çiçek bitirir
Rüzgar eser rayihasın getirir
Hasan Dağı kokuların hoş senin

Gönül verdim toprağına taşına
Beyaz karlar dümek tutmuş başına
Hasan Dağı aklım ermez yaşına
Tanrı bilir kaç bin yıllık yaşın senin

Çayırında çok sürüler eğlenir
Ormanında güzel kızlar dolaşır
Bu aşkın gönlü sana bağlanır
Koyun kuzu bülbül gibi kuş senin

Ve büyük ozan Karacaoğlu'nın dilinden Hasan Dağı:

Karacaoğlu'nın Hasan Dağı'nda Kargın Köyü'nde doğduğunu Adana ve Kozan taraflarından bu dağa yaylaya gelen yörüklerin beş, altı yaşlarında iken Çukurova'ya götürdüklerini ve ovalarda yetişip yaşadığını, bizim bu çevre halkı çok eskiden beri söyler. Elde vesika yoksa da bu ihtimal çok kuvvetlidir. Bir çok köylerin hala Adana ve çevresinde akrabaları vardır. Bu nedenle asırların örttüğü bu hakikat doğruya en yakın olanıdır. Karacaoğlu'nın nereli olduğu tespit edilememiştir.

Aksaray'lı şair Murat Sükutı Hasan Dağı mecmuasında Karacaoğlu'nın Hasan Dağı'na ait şiirlerini yayınlamıştır.

Karacaoğlu'nın hayatı ve şiirleri yeni ilavelerle adlı, merhum Sadettin Nüzhet tarafından yazılan kitabın 12. Baskısında Hasan Dağı'ndan bahseden iki şiiri vardır:

MAVİ DONLUM

Mardin'den de Karacaoğlu Mardin'den
Çeken bilir ayrılığın derdinden
Koçhisar'dan, Hasan Dağı'nın ardından
Acep gezsem Mavi donlum var mı ola...

Çok sevdiğim Hasan Dağı
Şu dumanın hal olma mı
Senin gibi yüce dağın
Eklim eklim yol olma mı...

Hasan Dağı'nın eteği
Çevresi güller biteği
Koç yiğit aslan yatağı
Hiç bu dağın el olma mı...

Yükseği yalım kayalı
Kekliği şahin boyalı
İnce belli gök sayalı
Dilber sevende olma mı...

Yükseğinin karı tozar
Enginin köyü mezar
Göğsü alca kaplan gezer
Avcı olup al olma mı...

Eklim eklim yol olanın
Seferine kul olanın
Ak gerdanda ben olanın
Yanakları bal olma mı...

Deli gönül var günahın
Onun için geçmez ahın
Senin gibi padişahın
Benim gibi kul olma mı...

Fari Karacaoğlanfari
Ben çekerim ah u zarı
Günde bağlanırsın sarı
Bu velenin al olma mı...

HASAN DAĞI'NDA BİR AŞK VE ÖLÜM

Taşpınar Köyü tokarızdan davalı şekilde köy haline gelmiştir. Köyün kurucusu Ahmet Ağa adında birisi idi. Çok zengin, çevrede hatırı sayılırdı. Oğulları içerisinde Mustafa isimli yakışıklı, güzel sesli, cesur, pehlivan, iyi ata binen, bazen deyişler söyleyen şair ruhlu, etrafta sayılan birisi vardı. Köy kadınları Mustafa'nın korkusundan köyde ve çeşme başlarında dedikodu yapamazlardı. O zamanlar bu çevrenin yaz koyunları Bursa'da satılırdı. Mustafa zaman zaman Bursa'ya sürü satmaya giderdi. Bir defasında alışverişten sonra paraları halı heybeye doldurup tellal çağırtmış.

Bu sözler Bursalı yiğitleri kızdırmış. Mustafa'yı bulmuşlar. Çağırtdığı tellalın kendilerine dokunduğunu, bir ilin adamı ile bir kişinin başa çıkamayacağını söylemişler. Mustafa: ' Ben böyle yapmasam sizlerle tanışamazdım, yiğit yiğidi arar, şimdi iyi oldu, konuşur, görüşürüz,dost oluruz' demiş. Hakikatten de arkadaş olmuşlar. Bu arada bir kısım çerkez asıllı kimselerle de arkadaş olmuşlar.

Bursa'ya giderken çobanların elinden kara bir koç almışlar. Muatafa sürüde kara koçu görememiş. Çobanları sıkıştırmış. Onlarda yakın bir köyden birkaç kişinin önlerine geçip ellerinden aldıklarını söylemişler. Mustafa geri dönmüş. Koço ve hırsızları bulmuş. Koçu omuzlarına yükleyip geriye getirmiş.

Bir gün atı ile bir yerden gelirken Taşpınar'ın doğusundaki Uzartık çeşmesinden atını sulamış. Bursa'da su dolduran Tokarazlı bir kız görmüş. O kızı araştırmış. Adı Urukça imiş. Başkası ile sözlü imiş. Aradan zaman geçmiş kız, Mustafa'ya aşık olmuş. Kız Mustafa ile evlenmek için Taşpınar köyüne kaçmış. Kız tarafı da kalabalık bir aile imiş.

Mustafa Bursa'da imiş. Bir söylentiye göre kızı hiç görmemiş. Kızı bacısının evine koymuşlar. Başka bir söylentiye göre ise, ayak üzeri kızı görmüş. Mustafa yol hazırlığında imiş. Atına binip Bursa'ya gitmiş. Kızda Mustafa'nın bacısının evinde kalmış.

Evdeki analıkları Mustafa'nın işine bakmamışlar. Bir gammaz Tokarız'a gidip: "kızının yüzüne bile bakmadılar, ne durursunuz, gidin, getirin" demiş. Kızı gelip Tokarız'a ağlayarak götürmüşler. Aradan zaman geçmiş. Yeniden birtakım gizli görüşmeler olmuş. Kızın kardeşi Mustafa kızı almasını ve teslim edeceğini söylemiş.

Mustafa bu söze bel bağlamış. Yanına arkadaş alıp bir gün Tokarız köyüne gitmiş. Köyün altında duruşlar, bir arkadaşını köye yollamışlar. Öbür taraf köye varan adamı bir yere kapatmışlar. Meğer hazırlıkta imişler. Ve köyün alt tarafında ısıklık ve işaretlerle Mustafa'yı bulmuşlar. Diğer refiki köye giden adamın gecikmesinden ve durumdan huylanmış. Mustafa onu azarlamış. Gecenin bir vakti, kız elbisesi giydirilen bir erkek, kızın kardeşi ve akrabaları gelmişler. Gece vakti kız kıyafetindeki erkek Mustafa'ya teslim edilmiş. Mustafa, bileğinden tutanın, bir erkek eli olduğunu anlamış. Ve kurtulup kayaların arasında saklanıp kaçmışlar. Karanlıkta birbirlerini kaybetmişler. Mustafa'nın ayağında o devrin çizmesi varmış. Ayağı kaymış ve düşmüş. Düşmanları yetişip, kılıçlarla Mustafa'yı çok feci dövüp yaralamışlar. Ama öldüğünü sanmışlar. Hatta odun bile toplayıp cesedi yakmak istemişler. Sonra içlerinden biri onları, bu fikirden vazgeçirmiş. Bırakıp gitmişler. Ertesi gün çift sürmeye gidenler onu kanlar içinde feci halde bulmuşlar. Yaralı olduğunu anlayarak onu Taşpınar köyüne götürmüşler. O devirde doktor yokmuş. Ermeni bir cerrah ve yara bakıcılar o devrin yerli ilaçları ile tedaviye uğraşmışlar. Ama iyileştirememişler ve sonunda Mustafa'da ölmüş.

Onun ölümünü duyan kız Urukça da Tokarız'ın altında çitlik ağacına kendini asmak ister. Bu acıklı olay Hasan Dağı çevresinde büyük bir yankı yaratmıştır. O devrin mahkemeleri Mustafa'yı öldürenleri cezalandırıp, Kayseri ve Bodrum Kalesine sürmüşlerdir. Onlarada perişan olmuştur. Yüzyıla yaklaşan olaydan beri etraf, köyler bunu unutamamışlar. Türküler, ağıtlar söylemişler, düğünde, dernekte, gamlı tasalı zamanlarda Bey Mustafa'nın türküsünü söyletir, iç üzüntülerinin giderirlerdi.

Hasan Dağı Ortaköy'ünden Aşık Kör Mustafa'nın sazı ile çalıp söylediği Bey Musatafa Türküsünü banttan dinleyerek çıkarttık.

İşte türkünün sözleri:

Zehirin okkası çıktı elliye

Şimden sonra benimiş belliye

Varın söylen Marhama'sı telliye

Ben ağlarım yar ağlıyor gurbette

Zehrin okkası çıktı altmışa
Şimden sonra benim işi bitmişe
Varın söylen aşmasın ağlatmışa
Ben ağlarım yar ağlıyor gurbette

Çamur tutmaz Tokaraz'ın bayırı
Yaz gelince göğörmes mi çayırı
Sana derim insanların gavuru
Al'ınan evladı düşmanlar bizi

Evimden çıktım bir ceranın avına
Zalim düşman taş başında sen oyna
Buna da can derler, kafir sen kıyma
Yakın vakit bir iş geldi başıma

Bineydimde kır atımın üstüne
Alaydım martin'imi dest'imi
Geleydin zalim düşman üstüme
Al'nan evladım ona yanarım

Tava tava ilacını pişirin
Etlerimi lokma lokma deşirin
Belki ölmem bir doktora düşürün
Al'ınan avladı düşmanlar bizi

Kestler dizimi al kanım akar
Oydular gözümü Mevlaya bakar
Bu benim ateşim cihanı yakar
Al'ınan avlandım ana yanarım

Koyaklarda kar kalmadı eridi
Düşmanlar kol kol oldu yürüdü
Bey Musatafam da şu illerde bir idi
Al'ınan avladı düşmanlar bizi

Kalenin altında toplar atılır
Bey Mustafam da kavgaya tutulur
Zalim düşmanlardan nasıl kurtulur
Yakın vakit bir iş geldi başıma benim

Hatce bacım da ak atını bağlatsın
Atım kişnedikçe babam ağlasın
Babamın oğlu var beni neylesin
Al'ınan avladı düşmanlar bizi

Ak odaya çıktım da inemez oldum
Sağımdan soluma dönemez oldum
Çuhadan şalvarı giyemez oldum
Al'ınan avladı düşmanlar bizi

Ne çok bitmiş de Taşpınar'ın ormanı
Sen gideli eğirmedim kirmanı
Ben kalkamam yok dizimin dermanı
Al'ınan avladı düşmanlar bizi

Ne çok bitmiş de Taşpınar'ın ağacı
Geri gelmiş de satılmamış öğeci
Kırk yerimden kama yedim, zehirden acı
Al'ınan avladı düşmanlar bizi

Oğuz Demir Tüzün'ün Bey Mustafa Türküsü'nden bir parça:

Mustafa: Hasan Dağı bu dağların yücesi

Peşimizde insanların cücesi
Çözölmüyor aşk bahrinin hecesi
Yeşil gözlüm hasret fazla sürmesin

Kız : Yeşil orman kekliklerin düneğı
Arap atı sevgilimin bineğı
Kale gibi Taşpınar'da konağı
Kara gözlüm hasret fazla sürmesin

Mustafa: Kıratıma binip martinimi alınca
Kınalı ceylanın kayadaki yolunca
Dağ lalesi yaylalarda solunca
Yeşil gözlüm hasret fazla sürmesin

Kız : Sürülerin kaplamış ovaları dağıları
Namını bilirler Anadolu Beyleri
Gönöl ferman bilmez yırtar ağıları
Kara gözlüm hasret fazla sürmesin

.....
Kız : Turnalar geçiyor çöllere doğru
Her ana doğuramaz senin gibi yavru
Düşmanın çok olur korusun tanrı
Kara gözlüm hasret fazla sürmesin

Mustafa: Bursa, Konya, Engür bizim yolumuz
Ele bakar Niğde bizim kolumuz
Anam yoktur nice olur halimiz
Suna boylum hasret fazla sürmesin

Kız : Kıratımla ulaştığım yerlerde
Destan oldum bağıryanık dillere
Suna boylum hasret fazla sürmesin

Kulaç kollum hasret fazla sürmesin

Kız : Yaylalara bakar Uzartuk'un çeşmesi
Gönül tutuşturur aşıkların koşması
Canlar yakar yiğitlerin düşmesi
Kara gözlüm hasret fazla sürmesin

BAZI MAHALLİ (YEREL) KELİMELER

AĞAPPAK : Ak-Tertemiz

ARGAÇ : İlimlerin üstüne geçen baskı, bağlantı ipi- iplik

ARKAÇ : Koyunların yattığı yer, ağıl önü

AVADAN : Marangoz, yapı ustası ve çifçilerin ufak tefek aletleri

ARDLIK : Kadınlarıneski donlu kıyafetleri, giydikleri zaman arkalarına belden aşağı kuşandıkları örtü, bazen entariye de bitişik olur.

AN : Tarlalar arası tırman

AŞLIK : El değirmenin de öğütülen buğday

AYVALANMA : Ekinlerin sararmaya başlaması

ANIZ : İşlenmiş ekin tarlası

AYLAN : Derin kuyulardan su çekme düzeni, makara, urgan, deri kovanı ile merkep, at ve insan gücü, motor ile su çekme aracı

ALAÇIK : Bağ ve bostanlarda ağaç ve ot örtülü gölgelik

ADE : Abla

AVDAN : Kuyu başlarındaki su haftı, yalak, küçük depo

AĞARTMA : İyilenmiş gön çarık

AVGIN : Lağım, kapalı su yolu

ANNAÇ-ARNAÇ : Karşı, yamaç, alın

BARHANA : Soy, kabile, oymak

BÖRTME : Sıcak ve soğuktan yanma

BOCUT : Küçük toprak testi

BÖCÜ : Böcek, kurt

BÜĞELEK : Yazın sığırların, bir nevi böcek, sinek ısırılmalarından kuyruğunu kaldırarak gölgeye kaçması

BUĞASAK : Sığırların buğaya gelmesi

BALAK : Selçuklularda bey ismi. Bazı köylerde küçük kardeş, tavşan yavrusu

BUYMAK : Çok üşümek, soğuktan ölmek

Bastırık : Yazın süt ve mamüllerini sıcaktan koruyan yer. Yer altı ve yer üstü olabilir. Keçe ve yataklarla örtülür, geceleri açılır

BULAMA : Koyun ve sığırların ilk sütü ile yapılan ağız, bulama, süt yemeği

BİLİK : Kadınların saç örgüsü, parça

BİBİ : Hala

BEŞERİK : Başarma

BILDIR : Geçen yıl

BİZ : Deri, kayış dikmek için kullanılan sivri, ince derici aleti, tığ

CİNDAR : Muskacı hoca, cinleri toplayan

CÜLÜK-CÜCÜK : Cıvıv

CİNGİL : Küçük, bakır kova

CİNGİL : Üzüm salkımı

CORUK : Bir nevi tarla kuşu

CÖRTÜL : Oynak huylu çocuk

CEMEDAN : Yelek

CULLUK : Hindi

CAVRALAMA : Acele, çabalama

CILGA : Bir nevi yol. Ot v ekin işlenerek tırpanla açılan yol

CERCİ : Dilenci

ÇAVUN : Erkek sığırların tenasül organı

ÇİVGİN : Rüzgarlı yağmur

ÇATMA : Tarlada bostanlığa yapılan gölgelik

ÇİNGİ : Çok sert taş

ÇOĞNAŞMA : Bir araya gelme

ÇIMIŞKA : Ayçiçeği

ÇEĞMEL-ÇEVGAN : Baston gibi meşe değnek

DÖNERTAŞ : Değirmen

DÖLEK : Doğruluk, düz arazi, ova
DIRİ GÜNÜ : Pazartesi
DÜNEK : Yuva, ev
DÜNEME : Kuşun bir yerde barınması, barınak
DÜNBÜK : Karısı bozuk
DAM : Hapishane
DEBELEME : Göz görmeyerek yürüme, çabalama
DALAP : Çiftleşme isteğinde olan at, eşek
DIRAVACI : Palavracı, gösterişli olmakla beraber içi boş, fikriyatı olmayan
DEK : Doğru durmak
DABIŞ : Dazlak kafalı
DAĞIL- DAĞAL : Şiddetli ve tozlu rüzgar
ESVAP-ESBAP : Çamaşır
EKELGE : Tarım yapılan topraklar
ER : Kişi, erken
ER EKMEĞİ : Sahur ekmeği
EDİK : Pabuç
EVLEK : ¼ dönüm
ERİŞ : Halı, benzeri dokunmalarda kıvranmış ipler
EKSİKLİ-EĞSİKLİ : Kadın
ERKEÇ : Koyun sürülerine öncülük eden kıl keçi
EVİLDEMEK : Meşgul olmak
FARİME : Erime zayıflama
FERİK : Genç tavuk
FIRDOLAYI : Çepe çevre
FELLENLEMEK : Düşecek gibi olmak
FALDIRAMAK : İçten titremek
FİRŞİN : Yeni öten horoz
FİŞLAK : Utanmaz
FAK : Tuzak
GÜMAN : Az ümit, şüphe
GÜCÜK : Şubat ayı

GALAN : Gayrı
GÖĞNÜLMEK : Ağlar gibi duruma gelmek
GÖĞÜNDÜRME : Nafile oruç
GÜRDÜKME : Gürültü
GAYLI : Gayri
GÜRE : İki yaşındaki kısrak
GEN : Hiç sürülmemiş arazi
GAYIT : Satın alınan türlü yiyecek
GÖLÜK : Eşşek, hayvan
GÜDÜ : Sığır sürüsü
GÖĞERTİ : Yeşillik
GERİŞ : Doğu rüzgarı
HANEY : Kemerli eyvan
HERENİ : Tencere
HAYTA : Perişan kılık
HASEK : Sürüye uymayan topal keçi
HEYKET : Hikaye
HACI KUŞU : Baykuş
HAYAT : Ev önü
HULU : Koşuda yürümeyen at veya öküz
ILKIM : Serap
ISTAR : Halı
ISIRGI : Tetanoz mikrobü kapma
ISMARIÇ : Sipariş
İLTİ : Elti
İLHANAZ : İyilik bilmeyen
İLENMEK : Beddua
İĞSİRANİ : Hamur teknesini temizlemek için demirden yapılan alet
İLARŞI : El aleme karşı, ayıp
İŞLİK : Gömlek
İZOZ : Uyuz köpek
İLKMEK : Biriktirmek

İSSİ : Soy
İSİKLEME : Yanılma
KALIN : Kızların çeyizi
KÜMPÜR : Patates
KÖŞŞEK : Deve yavrusu
KÖSMEK : Uzatmak
KELER : Kertenkele, mağara
KOFALAMAK : Kendini övme
KIDI : Küçük köpek
KÖSENKİ : Ocak karıştıran demir çubuk
KASBENEK : Kasten
KO : Bırak
KÜRÜZ : Yüzü karamsı
KÖSNÜK : Aygır isteyen at
KOF : Boş
KEKRE : Tadı bozuk tuzlu su
KALGIMAK : Sıçrayarak oynamak
KUPÜL : Tazı cinsi köpek yavrusu
KAPALTI : Jandarma dairesi
KARAMET : İftira
KARMA : Taşma
KOÇAN : Makbuz
KIĞLI : Lüzumsuz konuşan
KIRI : Eşek yavrusu
KİŞTAN : Murdar
KABIŞ : Saçsız kafa
KIDIMAN : Çok kısa boylu
KITIR : İki kişi arasını açıcı laf söyleme
KIVRIK : Kulpsuz toprak çömlek
KUYSMAK : Kaymak
KÜLDÖKEN : Evin kadını
KELETE : Değirmende öğütülen az miktarda un

KUBAŞIK : Karşılıklı yardımlaşma
LEZGİ : Uzun boylu çakmaklı av tüfeği
MİLİS : Bal arısı
MISIRGA : Hindi
MÜŞKÜ : Akbaba denilen büyük kartal
METEL : Masal
MAYHA : Alay etme
MAYALI : Bir çeşit saç ekmeği
NOR : Peynir sularının ikinci defa kaynatılarak elde edilen peynir
OPSA : Nacak
ÖRTÜ : Yatak
ÖGEÇ : İki yaşlı erkek koyun
ÖL : Toprak yaşıllığı
ÖRME : Yün halat
ÖREKE : Uzun boylu
PİRTİ : Manifatura
PALAZ : Yün dokuma sergi
PALLİ : Küçük köpek
PİŞİ : Kedi
PİNÇİK : Parçalanmış
PÜRÇÜKLÜ : Havuç
PERDİ : Dama atılan ve hasır örülen uzun boylu bataklık otu
SIKMA : Dürüm
SINDI : Makas
SAYAÇAK : Üç ayaklı demir saç ayağı
SOYKA : Ölü elbisesi
SÜĞLÜÇ : Pulluk sıyıran yassı demir bir alet
SEKEMEK : Merdiven basamak
SÜNEPE : Boyu uzun, tembel
SÖĞE : Binaların köşesi
SAVAN : Pamuktan dokuma bir sergi
SASI : Kokmuş, kuru, zayıf

SALACA : Sedye, tabut
SEĞ : Şap
SALIM : Nezle, grip
SAZAK : Çok hafif rüzgar
ŞİVGİN : Ağaç dallarının yıllık sürgünü
ŞAPŞAP : Çok küçük toprak çömlek
ŞILIKMA : Taşkınlık
ŞEBEK : Maymun
ŞAYAK : Pamuklu kumaş
ŞİBİK : Köşe
ŞİPİT : Islak
ŞEPİT : Mayasız saç ekmeği
ŞİPİLTİ : Evlerin kar ve yağmurdan aktığı zaman damlaların çıkardığı ses
TÖMEK : Küçük toprak yığıntısı
TÖME : Kabarıklık
TÖS : Birkaç yıl sürülmeyen tarla
TOKTAK : Sığır ve atların meralarda yattığı ağıl
TAKA : Köy ev ve ahırlarında duvar içi küçük dolap yeri
TİN : Halı
TASMA : Kemer
TİRKİ : Çok küçük leğen
TERS : Gübrelik
TÜKEL : Tamamı, hepsi
UÇAR KUŞ : Bal arısı
URA : İyi niyet
ULUK : Beceriksiz
ÜLEŞ : Ölü, ceset
ÜTÜK : Üşüyen, cansız
ÜÇÜRDÜM : Üçlü
VİZILDAK : Çocuk oyuncakı topaç
VAV YERİ : İşin canlı noktası
YARMA : Bulgur

YEMENİ : Yazlık ayakkabı
YÖRAK : İnce deri
YOVA : Sürüye uymayan köpek
YOZ : Erkek koyun sürüsü
YOLSUZ : Parasız
YOŞ : Akşam karanlığı
YALINKAT : Tek kanat
YEYĞİ : Yiyecek şeyler
YEĞNİ : Hafif
YİĞE : Hırsız
YILGIN : Cesaretsiz
YUMUŞ : Hizmet
YANAŞIK : Koyun gütmeye işinde ortaklık
ZIRIK : Hayvan yapılı kaba insan
ZİYBAK : Yüzü dümdüz taş, kaya
ZAHANA : Eğlenceye alma
ZONTUR : İri yarı kaba adam
ZAĞAR : Bir nevi küçük köpek
ZERAĞA : Sarhoş gibi duran
ZİBİL : Çöp, süprüntü

AKSARAY İLİNDE BASIN

AKSARAY'DA BASIN

Basın ve kültür, hayatımızın vazgeçilmez unsurlarından olan basın evi (matbaa) ve gazetecilik, Aksaray ilinde Cumhuriyetin ilk yıllarında başlamış, günümüze kadar devam etmiştir. Aksaray ve Aksaraylılar basına o kadar önem vermişlerdir ki Vilayet Matbaası Niğde'ye taşınınca özel şahıslar harekete geçerek matbaa kurmaya başlamışlardır.

Matbaa olmadığı zamanlar, gazete ve dergilerini Ankara ve Konya'da zorluklarla bastırarak, Aksaraylılara basının önemini vurgulamaya gayret göstermişlerdir. Aydınlarımız, kimi zaman haftalık, kimi zaman 15 günlük, kimi zaman da aylık gazete ve dergi yayınlamak suretiyle halkımızın aydınlatılmasında gayret sarf etmişlerdir.

Aksaray ilinde çıkan gazete ve dergileri şöyle özetleyebiliriz:

AKSARAY VİLAYET GAZETESİ

19 Kasım 1926 tarihinde, o dönem valisi tarafından vilayetin resmi gazetesi olarak yayın hayatına atılır. Haftalık yayınlanan Aksaray Vilayet Gazetesi, kendi matbaasında basılır. İlk sayısında Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal'in bir portresi ve 'Günaydın Kardeşler' başlığı altında bir makale ile yayın hayatına başlamıştır.

AKSARAY'IN SESİ

1933 yılında ilçeye dönüştürülen Aksaray'da basın hayatı kısmen kesintiye uğramıştır. 1952 yılında o dönem ki belediye başkanı bu gazeteyi yayınlar. Bu sevinç de çok sürmez, o da yayın hayatına son verir. Çünkü Aksaray'daki matbaa aletleri Niğde il olunca oraya götürülmüştür.

HASAN DAĞI DERGİSİ

Ankara'ya yerleşen ve tahsil hayatına devam eden Aksaraylılar, Aksaray özlemi, halkın aydınlatılması amacıyla, şahsi gayretlerle bu dergiyi yayınlarlar.

ÖZ AKSARAY

Matbaacı ve gazeteci Faik Gür tarafından yayın hayatımıza girer. Belli bir süre sonra bu dergi de kapanmak durumunda kalır.

HASAN DAĞI GAZETESİ

26. yılını dolduran Hasan Dağı Gazetesi bugün hala yayın hayatına devam etmektedir.

ULUIRMAK GAZETESİ

1976 yılında yayın hayatına başlamıştır. Ulurmak Gazetesi, Aksaray kültür ve basın hayatında başarı grafiğini yükselterek yayın hayatına devam etmiştir.

Aksaray Ekspres Gazetesi, Yeni Aksaray, Vakit, Aksaray'ın sesi diğerleridir.

AKSARAY TÜRKÜLERİNDEN SEÇMELER

KESİK ÇAYIR

Kesik çayır biçilir mi?

Soğuk sular içilir mi?

Bana yardan geç diyorlar

Yar tatlıdır geçilir mi?

(Düğünlerde söylenip oynanırken bu bölümde araya bir uzun hava girer.)

Sabahtan uğradım ben bir güzele

Güzel ağlatmadı güldürdü beni

Ay gelin sürmelim (Bundan sonra oynak bir hava söylenir.)

Kaymakam kızı etme bu nazı

Gel bazı bazı

Elinizden elinizden kurtulaydım dilinizden

Yeşil başlı ördek olsam

Sular içmem gölünüzden (tekrar bir uzun hava)

Ben güzelden böyle vefa ummazdım, aman ummazdım

Ak gerdan üstüne kondurdu beni, ay gelin sürmelim

Kaymakam kızı etme bu nazı gel bize bazı bazı

AKSARAY'IN KAPILARI

Aksaray'ın kapıları sürgülü

Siyah saçlar sırma ile örgülü

Hatice'mde genç yaşımda vergili

Alırım Hatice'm koymam arada

Aksaray'ın kapıları çatılı

Kırk gün oldu yardan ayrı yatalı

Kız ben seni sevip alıp kaçalı

Alırım aslanım koymam orada

KINA TÜRKÜSÜ

Kınacılar ay başına dizilir
Kınayı görünce benzin bozulur
Anası kızından bugün yazılır
Eyvah kızlar ben anama doymadım
Doya doya hevesimi alamadım

Gelin geldim ben dışarı çıkayım
Geldiğim yola doğru bakayım
Anamı babamı nasıl yıkayım
Eyvah kızlar ben anama doymadım
Doya doya hevesimi almadım

Kız seni grrler bugün yurdundan
Anan baban bakakalır ardından
Bir kardaşın deli olur ardından
Eyvah kızlar ben anama doymadım
Doya doya hevesimi almadım

DAM BAşINDA OTURUR

Dam başında oturur
ık mış kapı süpürür
Senin o bakışların
Beni bir gün bitirir

Oy niye yandım niye
Nasıl aldandım niye
Hani sen benim idin
Sözünden döndün niye

Oturmuş oya örer
Sokuda bulgur döver
Dönüp de bakmıyordu
Çoktan satılmış meğer

Oy niye yandım niye
Nasıl aldandım niye
Hani sen benim idin
Sözünden döndün niye

Entarım var dikleme
İçinden ilikleme
Beni sana vermezler
Boş kapıyı bekleme

Oy niye yandım niye
Nasıl aldandım niye
Hani sen benim idin
Sözünden döndün niye

ŞERİF HANIM

(hey hey hey) Şerif Hanım ata da biner estirir
Aman ben yandım aman, sürmelim amman
Parmaktan üzengiye bastırır amman
Şerif Hanım tenhalarda buluşalım
Issızlarda konuşalım

GÜVERCİNİM SÜT BEYAZ

Güvercinim süt beyaz
Yine geldi bahar, yaz
Kurban olam Allah'ım

Seveni sevene yaz

Ah ninnayı ninnayı da
Gel oynayı oynayı ninnayı
Aslan gibi yarım var da
Satın alır dünyayı ninnayı

Yük altında sarımsak
Bir ay bari sarılsak
Pusulalar geliyor da
Güle güle ayrılacak ninnayı
Ah ninnayı ninnayı da
Gel oynayı oynayı da ninnayı
Aslan gibi yarım var da
Satın alır dünyayı ninnayı

Yük altında bulgurum
Oğlan sana vurgunum
Çek elini elimden de
Arpa yoldun yorgunum ninnayı

Ah ninnayı ninnayı da
Gel oynayı oynayı ninnayı
Aslan gibi yarım var da
Satın alır dünyayı ninnayı

Teşte koydum teleme
Kaşın benzer kaleme
Uğrun uğrun severdim
Sen duyurdun aleme ninnayı

(Bu türkü TRT repertuarına girmiş, Aksaray'ın en ünlü türkülerindendir.)

OSMAN ABİM EVDE Mİ?

Damdan dama atlan yar Osman'a yandım
Püskülleri sarkan yar bir tanem
El eyledim gelmedin Osman' yandım
Horozlardan korkan yar bir tanem

Osman abim evde mi evde mi?
Üç odalı yerde mi yerde mi?
Ak kadifeli yerde mi yerde mi?

Terliğimin tepesi Osman'a yandım
Gül kokuyo nefesi bir tanem
Karşı köyden geliyor Osman'a yandım
Nazlı yarimin sesi bir tanem

Osman abim evde mi evde mi?
Üç odalı yerde mi yerde mi?
Ak kadifeli evde mi evde mi?

AKSARAY'A AİT MANİLERDEN SEÇMELER

Karamanın koyunu
Haydi kaldır kolunu
Ben askere gidiyom
Bekle şimdi yolumu

Yarım kaşın çatıktır
Kaygılara batıktır
Bahçendeki gülüne
Annem ağı katıktır

Al dağlar mor dağlar

Çıkmiş da mendil sallar
Ben garip olmayınan
Yarimi almış beyler

Elmanın irisine
Ben yandım birisine
Beni çoban etseler
Kızların sürüsüne

Gidiyom gidemiyom
Yolu terk edemiyom
Vardığım emmioğlu
Koyup da gidemiyom

Dam başında yakacak
Bugün tabur kalkacak
Şu mahallede bir kız var
O da beni yakacak

Elmalar oyulur mu?
Yare hiç doyulur mu?
Yare doydum diyenin
Boynuna vurulur mu?

Gel bulut kerem eyle
Var yare selam söyle
Bensiz yarin gözüne
Uykuyu haram eyle

İnsanlar hala aşık
Bülbüller güle aşık
Eşekler küle aşık

Köpekler yala aşık

Patlıcanı haşladım

Doldurmaya başladım

Dediler yarın hasta

Ağlamaya başladım

Armut dalı incecik

Bir yar sevdim gencecik

Gel sarılıp yatalım

Sen ince ben gencecik

Dam başında üç oğlan

Al da beni kaç oğlan

Ötekiler duymadan

Aksaray'ı geç oğlan

Güneşler yıldız oldu

Geceler gündüz oldu

Bir gecenin içinde

Aksaray dümdüz oldu

Giden vapur durur mu

Sonu liman olur mu

İki baş bir yastıkta

Acep kısmet olur mu?

Ekin ekim olacak

Sevda beni alacak

Benim sana kavuşmam

Kıyamete kalacak

Gül koydum gül tasına

Hayatın ortasına
Düşman püskül sallıyor
Yarimin sevdasına

Aksaray'a giderken
Taşpınar'ın halısı
Bizim köyün gençleri
Kızların sevdalısı

Aksaray'da kurtuluş
Minibüsleri dolmuş
Yar buradan gideli
Aylar yılları bulmuş

Aksaray'ın yoğurdu
Tabaklarda dururdu
Müjdeler olsun Emine
İkiz oğlan doğurdu

Aksaray'dan Konya'ya
Yol gidiyor gidiyor
Zalim olmuş sevdiğim
Beni varmaz ediyor

Ayakkabım kırmızı
Ben annemin bir kızı
Benim sevdiğim oğlan
Aksaray'ın yıldızı

Dam başında durdun mu
Saatini kurdun mu
Ben sana abi derken

Eli elimde değil
İpek belimde değil
Ne küsüyon kaynana
Oğlun yanımda değil

Dam başında duran yar
Bıyığını buran yar
Annem beni vermiyor
Ayazlarda donan yar
Dere boyu kamışlar
Yel vurdukça haşırdar
Benim yarin yüreği
Gazel gibi hışırdar

Kadifeyi oyarlar
Yavaş söyle duyarlar
İkimizde bir boyda
Bize nikah kıyarlar

Aksaray'a varalım
Bir jandarma alalım
Jandarmayla beraber
Giden yari bulalım

Ayna attım ocağa
Şavkı düştü bucağa
Melendizin kızları
Kendi gelir kucağa

Ak taşı kaldır da gel

Yılanı öldür de gel
Madem beni seversin
Keseni doldur da gel

HALK EDEBİYATI METİNLERİ

HALK HİKAYELERİ

1. BEĞ BÖBREK

Beğ böğrek de yedi kişiyen mi- yalan söylemeyim- kırk kişiyen mi ava çıkmış bu. Ava çıkınca bunnar gitmişler. Önerine bi geyik çıkmış. Geyik kaçmış, bunnar gitmiş, geyik kaçmış, bunnar gitmiş. Bir başka ülkeye varmışlar. Orda da bi Uyuz Pınarı varmış. O pınardan su içen üç gün üç gece uykuya yatarmış. Bunnarda çok susamışlar. O arada geyik gaybolmuş, dutamamışlar da. Bu Beğ Böğrek de oraya bi kaç kere gitmiş. Demiş ki:

Arkadaşlar! Buna uyuz pınarı dirler. İçen üç gün uykusuna yatar, ben içeyim a siz içmen. Onnarda:

“Sen ne yaparsan biz de yaparık’ demişler. İçen yatmış, içen yatmış ondan soğna bunnarın hepsi uykuya yatmışlar. Bi de gıral bakmış ki kırk dene at goruda yayılır, kırk dene de adam yatmış uyur. Hemen köyden melmeketine bi tabur asger çıkartmış. Diimiş ki:

“Gidin bunnarı toplan gelin’ Gitmişler, atları dutmuşlar. Beğ Böğreyin atı dutulamamış. O da çekmiş dağlara yokarı dutulamamış. Bunnarın hepsini getirmişler. Zindana doldurmuşlar gırkını da. Bunnad gayrı yidi sene mi yatmış- nağadar yatdıılarsa- neden kerli gıralın (kral) aklına düşmüş, demiş ki:

“Ülen biz şu gadar adam dutduyduk, bunnlar öldü mü sağ mı? Bi bakalım” bi de şiyin ağzında da daş varımış, kırk gişi anca gorumuş, zindanın ağzında Bi de bunun daşını aldırılmış, demiş ki:

“Gelin, çıkın. Siz bi traş olun, yunun yıkanın neyse ekmek, yimek”gayrı kırk yıl değel de kırk gün mü nağdar yattılarsa adamlar traş mıraş olmuş, Bey Böğrek demiş ki:

“Ben ne traş olurum nede yimek yirim”

“ney ya ? dile benden “demiş

“şoo galenin burcuna çıkıp bi seyredcem” demiş grala

“ırazı olusan ol, olamassan ben ne ekmeni yirin ne traş olurum nede yıhanırım”

“Hadi ölese bahalım, sen de o ara çık” demiş. Zor kötek oruya çıkmış-yörümüyede hiç midareti yoğumuş ya- oruya çıkmış. Bi top deveci giderimiş. Orda türkü söylemeye başlamış:

Sana dirim de sana bezirgan başı
Alıp sattığın ha hindi gumaşı
Gırk gişiyen gonur da zindanın daşı

Orda bi kaç beyit de söylemiş:

Gelişiyin nirden de umum gelinden
Alış- satış idersin de sünya malından
Söyle yiğit de kalam geçsin pirimden
Söyle yiğit

Orda bezirgancı da ona söylemiş. Orda bi kaç gişi söyleyince gıralın gızı buna furulmuş (aşık olmuş, tutulmuş) neyse gıral demiş ki:

“Bunu bana dıktırman (kapattırmayın) getirin geri doldurun zindana “

Getirmişler doldurmuşlar.

“Adın ney ?”di.

“Adım Bey Böğrek” demiş

Gıralın gızı demiş ki :

“İçinizde Bey Böğrek o an kimise gelsin”

“Ben Beğ Böğreğ’im” demiş o.

Beğ Böğrek demiş ki:

“Argadaşlar sizin hepiniz çıksa bi beni çıkaramassınız amma bi ben çıkarsam sizin hepinizi çıkarırım. Durun bahalım, durum ney, bi anlayalım”

“Bi şu ipi beline bağla, çıkardacam seni” demiş

Çekmiş çıkarmış. Gız demiş ki:

“Ben sennen evlenmeh istiyom, yalnız sen, beni alman için melmeketine gidecen, orda gırk siyis alacan. Gırkının da tüyü tüyüne benzer, boynuzu boynuzuna benzer. Gırk siyisin buynuzuna seksen mum dikecen. Bi zaman eğleş melmeketinde ondan sona şoo galenin burcuna gelerek bu gırk siyisin mumunu yakacan. Babama bi elçi salacan, diyecen ki:

“Gıralda gırk dene esgarım var, virirse virdi, virmesse köşkü de yanıyr, tahtı da yanıyr”

Babam hesaba almassa tekrar bi daha salacan, bi daha bi daha. En sanunda bunları sayar sayar otuz dokuz sayar sayar otuz dokuz, biri yok.

“O biri esgarın yirine güccük gızı İmine’ynen iki gatır yükü, altın virirse gabül iderim, virmesse yanıyr” di

“Babam o zaman beni sana virir” demiş

“Olur mu “

“Olur”

Orda iküç gap yimek getirmiş, bunun garnını doyurmuş. Ondan soğna:

“ Hadi bağlım melmeketine”

Bu zor kötek gelmiş- at mı ne virmiş de- bi zaman eğleştikten soğna- yanındahı arkadaşının adı neydi?- Köye gelmiş. Argadaşının biri de nişannılıymış. Onun da düğünü olurmuş. Düğüne gelmiş.

“Eline yakmış da düğüm gınası

şu oynayan da Mıstafa'nın anası

gelin mi oluyon Allahından bulası

zindan da yatan oğlun yeğel mi ?”

diye bi kaç söğşemiş orda. Garı ağlamış çıkmış.

“ Bu benim Mıstafa'mı ne bildi” diye. Gendinin de nişanlısı varmış, onun düğünü oluyormuş. Gız da demiş- avıcına bir avıç zehir almış:

“Durnalar durnalar da allı durnalar

Varıpda bi issiz çöle gonmadan

Eger benim yarım sizden sual alırsa

Alı gidip gıra düştü diyin, varın”

O sırada gızın bileğinden dutmuş. Ordan adam kaçmış gayri, gaisını atmış. Neyse bi zaman eğlendihten soğna geri gırk siyis almış, gırkının da buynuzuna seksen mum dikmiş. Yanına da iküç adam almış bu, gelmiş ta galenin burcuna. Oruya gelinci siğislerin buynuzunu bütün yakmış o mumlarınan. Hemen gırala bi elçi salmış:

“nooldu gelmedi mi?”

“Gelmedi biri eğişik” demiş

Bi daha salmış :

“ En güççük gızı İmine ilen iki gatır yükü altın virirse virdi, virmesse yanıyr “
demiş.

Gayrı gıral gızını giydirmiş, iki gatr yükü de alın doldurmuş, buna teslim itmiş.
Böğlece gelmişler. Gırk gün düğün etmişler

Ayşe Gümüşsoy

2. KÖROĞLU

Zamanın birinde Köroğlu ismide bi dağın dar bi geçidinde oturan biri varmış.
Varanı soyarımış, varanı soyarımış. Aruya goca bi gale gibi, ambar gibi her şeyi yapmış.
Yanda da Eyvaz diye bi ortağı varımış. Bir iki daha varımış adamları.

Bunlar o dağdan o yolu kesmişler, varanı soyuyolarımış. Bi de bunnar bi ava çıkmışlar. Ava çıkıncı bi Padişah bi de gızı varımış. Gırk dane adamınan gezmeye çıkarımış. Padişahın gızı o gün gezmeye çıkmış. Köroğlu bu gızı orda görmüş. Gızınan bi kaç kere konuşmuşlar. Yanında da laz gızları varımış. Bı gıza Köroğlu dünür olmya gitmiş- gıza gözü oynamış ya- varmış bi melmeketine sormuş:

“İşte burda kim var, kim yok” dirkene orda dimişler:

“Bi dolan garı var, seni anca o eletir”

İki heybe gözü altın doldurmuş, garının evine misafir olmuş. Dimiş ki :

“İşte padişahın gızıynan beni bi görüştürürsen sana şu altınları virecem”

Gar ıgıtmış, bu garınında gözü Köroğluna onanmış. İküç altınla garıyı salmışlar, o da gendine iyi elbisseler almış.

“Bana Köroğlu diller. Vardığın yirde de söyle olurmu ?” dimiş

Garı gezmiş dolaşmış giri gelmiş, dimişki

“Köroğlu- halep miymiş, heralda halebin dört köşesini gezdim, benden güzel, benden gökcek kimseyi bulamadım”

“Öğle mi” dimiş

“Öğle ya” dimiş

Öğelyse bunnan gendi nikah giydirmiş. Gayrı bi havta mı galmış, onbeş günnü galmış garının evinde. Garının da iyi bi gısrığı, bunun da iyi bi atı varımış. Dimiş ki

“Atımı da gısrada çekiyim, eğer oğlum olursa adını Dağıstan goy, atında taylarsa onun nağmına böyüdün” dimiş

Köroğlu giri gelmiş. Bu garı doğom yapmış, bi oğlu olmuş. Aradan bi zaman geçmiş. Oğlan 12 yaşına gelmiş. Herkes oğlana dirimiş ki:

“Anası- babası belirsiz, anası-babası kimise”

“Babası varda nirde olduğunu bilen yoh”dimiş
Bigün oğlan” ana bana mısır gavır da yiyim” dimi

Anası bi mısır gavırmış anasının altına mısırları doldurmuş, yakmış:

“Ana benim babam kim” dimiş, Anası :

“Oğlum yaktın maktın” didiyse de

“Gogurtmam (bırakmam) ana söylemessen. Bak bana herkeş- anası babası belirsiz- diyollar” dimiş.

“Oğlum senin baban Şamlıbil dilber bi ülke va, orda asıcılık kesicilik yapar, işdi orda eğlenir. Bi gece bana misafir oldu, bögle bögle oldu, evlendik, sen oldun. Ahırdaa tay da onun atının gulunu” dimiş anası da.

“Öylemi ana, doğrumu diyon ?”

“ Ögle doğru diyom oğul” dimiş.

“Öğleyse ben giderim “ dimiş oğlan.

Anası gitme mitme didiyse de,

“Yoh gidip babamı bulurum “

Oarada da gayrı oğlan ata binmiş. Bi top bezirgan giderimiş. Neyse gelmiş Şamlıbil’in yakınına. O adamların da yolu çok dolaşığmış, orayı dolaşıllarımış. Bunnar o yolu kemiş, ille üçüret alıllarımış. Orda dimiş ki adamlara:

“ Yav emşerim, niye şu yakın yol dururkana siz bu uzun yoldan gidiyirsiniz?”

“ Ah oğlum ah! Orda Köroğlu diye bi gözü kör olasıca var, ille varınca bizi soyuk soyuk soyıyı. Bi deve yükü altınımızı alıyır. Yahut da devemizi geçirmiyir. O yıldıdan taa burayı dolaşıyırık.”

“ Gelin baba, her şeyinizi ben çekecem” dimiş. Bi de mahalle mi ney virmişimiş gadına.

“Yok oğlum, gitmezzik”

“Gelin yav! Bütün sorumluluğu ben çekecem” dimiş

Bunnar oğlanın peşine düşmüşler. Köroğlu bunnara haber salmış:

“Eyvaz git, şunnar arkadaki devedeki yük neyse bıraksınlar” dimiş o da varmış:

“Yolcular, devedeki yükü goyup gidin” dimiş.

Oğlan dimiş ki.

“Ona de, çoh fazla gonusmasın, bırakmıyıcaz”

Gene söylemiş bıraksınnar diye. Oğlan gene aynı şeyi dimiş.

Üçüncüde Köroğlu demiş ki:

“İyvaz, İyvaz da nice olur halimiz
bezirgana da teslim oldu canımız
ben garnınnı hem gılıçlı
Hazreti Ali dönüştü”

O sırada oğlannan bi çelpeleşmişler, gayrı oğlana demiş ki:

“Gülüşeceyik sennen, eğer beni yıkarısan bu kervan burdan geçer, beni yıkamazısan keserim asarım”

Gayrı oğlan da güleşmiş. Köroğlu’nun boğazına çökünce gayrı golunu sıvamış. Goluna daktığı şeyi görmüş. Köroğlu bilmiş gendi oğlu olduunu. O sırada bi gucaklaşmışlar.

Kervancıya:

Aman! Geçin geçin, bu benim oğlummuş” demiş.

Gayrı ondan soğna bu tekrardan- o gızın adı da benli dilber’miş- Bu padişahın gızını gezeriken görmüş. Oğlan artık gızın avına düşmüş.

Sultan Gümüşsoy

2. AŞŞIK GARİP

Zamanın birinde bi dul gadının bi oğlu varıymış. Adı Garip’miş. Bu okumuş. Senem diye bi gız buna aşık olmuş. Demiş ki:

“Garip sennen evlenelim” Garip de demiş kine:

“Bi dul gadının oğluyum, benim hiç bişiyim yok. Sen bi zengin gızısın”

Bunnar biribiriynen annaşdıkdan soğna gadın demiş ki:

“Bin lire vireyim de Garibim cebin haşlığı
bin daha vireyim de gelin başlığı
bin daha vireyim de hatır hoşluğu
gel gitme Garibim de eğleş burada”

demiş. Garip de:

“Yaz gelirde ekinleri ekilir
Güz gelirde sapları çekilir
Allah’ın virdiği daşar dökülür
Gulunun virdiği başa kakılır

Bir gün olur gadın malı başa kakılır” demiş.

Gideyim Tivliz'e gelmem bi zaman"

Garip yola düşmüş girmiş. Orda gayfede saz maz da çalırmiş. Gayfeciye çırak da durmuş. Gayfeci Garip'e çok iyi bakarımış. Dimiş ki:

"Garip senin kimin var?"

Benim kimsem yok"

Eğer Garip, senin bi araycın çıkarısa ben seni asdırrım, sen eğer anan, baba, ailen neyin varsa buraya getirelim de yirleşin" dimiş.

Garib'de:

"Hayır" dimiş.

Bu arada yedi yıl galmış, yedi yıl eğlenmiş. Burda anası ağlayı ağlayı gözleri kör olmuş. Bi bacısı varımış, oruya gider gelirmiş. Bunnar orda bu bezirganın önüne geçmişler. Anası dimiş ki:

"Dokuz ay da batmanımda götürdüm

On yidi de yiryüzüne getirdim

Aşşık Garip dilber ben mi oğul yitirdim

Gözden oldum oğul oğul diyeli"

Bunnar bezirgana bi tas virmişler. Bezirgan dimiş ki:

"Bu beni nirden bilecek?"

"Şu tasınan vardığın gayfelerde su iç" dimiş.

Bu gitmiş, vardığı yirde bu tasınan su içermiş. Bunun yedi dane devesi varımış. Bir deveye galmış. Öle öle bi devsi galmış. Varmış bi gayfeciye su isdemiş. Elinde tası virince Garip bilmiş. Garip galdırmış tüküyü:

"Aman hocam da nirden aldın bu tası?"

"Nirde gördün Senim'i, hemşiremi, anamı?"

Oda dimiş ki:

"Evinizinde sağ sövesi yıkılmış

Goca anamında gözünün güheri dökülmüş

Bacın nişanın da yollara dökülmüş, ağlaşıllar Garib'im diyi"

Orda bunnar bilişmişler. Bilişirkene- neyse sazı almış-Garip söylerkene ağa gelmiş dimiş ki:

"Ne bu"

"Bögle bögle bunun anacı bacısı bögle perişan" dimiş kadın celladlara:

“Hadi götürün bunu, asın. Öylü ya! Ben bunu kesdim- senin kimin varısa ben getitdireceem- didiydim. Sen bunu kabul itmedin”

Celladlar bunu götürmüşler. Adamın soğnadan haberi olunca goşmuş, ağaya yalvarmış:

“İtme gitme” demiş

Bu sırada Garip demiş ki:

“Halebin çarşısına

geç otur garşısına

gavur cellad gözaldı da

boynumun poşusuna”

bir iki beyit söylemiş.

“Aman! Ben bunun yoluna yidi deve virdim.” Demiş.

Gayri ağa geri almış. Zabanın iki gatr altın yüklemiş, bunu yola düşürmüş. Hocaya demiş:

“Haleb’in çevresiağlar

Irmak akar suyu çağlar

Acep senem nirde ağlar

Ağlar molada illerin gızı” demiş.

Bugelip giderkene gatrın biri yolda ölmüş. Ara uzağımış. Heybeyi omzuna almış.

Yürürkene arkasından atlı gelmiş.

“Nireye gidiyon?” o da demiş ki:

“Haleb’e gidiyrim” O da bi Hızirellez imiş.

“Yum gözünü bin arkama” demiş:

Bi gıratlı adammış. Yummuş gözünü arkasına binmiş.

“Aç gözünü” demiş. Açmış o da.

“İn bağalın, nire?”

“Bura işte, Haleb’in yazağar arazisiymiş, ıcık dağa yürümüş, ordan bi atlı daha gelmiş:

“Niriye gidin?”

“Haleb’e”

“Bin arkama” demiş. “Yum gözünü” yummuş. “Aç gözünü” açmış.

“Bura nere?”

“Haleb’in özü” demiş.

“İn bağalım” demiş, inmiş. Orda bir namaz gılmış.

“Haleb’in çevresi de bağdır, meşedir

İçinde oturan da beydir, paşadır

Ellibin mahalle, yüz bin köşedir

Cereyanı laledir Haleb’in” demiş.

Ve heybesini omzuna almış, gelmiş köye. Kös kös gelmiş evlerinin önüne. Anası kokusundan geldiini annamış:

“Garib’imin kokusu da geldi yayıldı

Aklım gitgide ciğerlerim dağıldı

Benim Garib’im de senden nirde ayrıldı

Acep gelir mola Garip’im benim”

Dimiş. Buna da getiren atlı demiş ki:

“Atımın izinden bi avuç toprak al, körlerin gözünü açar”

Hızırellezin atının izinden bi avuç toprak almış.

“Dön geriye hay anam da yüzün göreyim

Bastığın toprağa gurban olayım

Bir ilacım vardır, gözlerine süreyim

Nooldu, gözlerine hay yaşlı anam”

Anasının gözüne sürmüş o ilacı. Bunu kurtaran adam da gelmiş. O gece Senem’in gına gecesi varmış. Dimişler ki:

“Aman! Garip gelmiş.”

Adam da gorkup kaçmış. Hikaye’de burada bitmiş.

MASALLAR

1. TILKI PAŞAYNAN CANAVAR PAŞA

Bir varmış, bir yoğumuş, Allahın gulu çağumuş. Zamanın birinde bi tilki paşaynan canavar paşa arkadaş olmuşlar. Tilki paşa demiş ki:

“Canavar paşa, gel gidelim kümeslerden, sen üç gısır getir ben de tavuk. Gışa hazırlık olsun.”

“Olur mu?”

“Olur”

Canavar gitmiş, iki gısır getirmiş, tilki de gitmiş üç tavuk getirmiş. Bunnar tavukları pişirip pişirip küplere doldurmuşlar. Büyük bi yere goymuşlar. Aradan bi zaman geçmiş tilki dimiş ki:

“Canavar paşa, şabenin gelininin sancısı var bi doğurtsan, hamileymiş”

“Vav ben yapamam öyle işleri tilki paşa. Sen git bu işi gör de gel” dimiş.

Tilki gitmiş küpün başından birazını yimiş. Geri gelmiş yatmış. Sabağınan kalkmış canavar:

“naaptın?” dimiş

“nesi oldu?”

“gızı”

“adını ne goydun?”

“başlama goydum” dimiş. —küpün ağzından başlamış yaaradan ikücgün geçtikden soğna gene dimiş ki:

“ya ben öyle işleri beceremem, sen git gene

gitmiş, küpün yarısını daha yimiş. Sabahınan canavar gine sormuş:

“nesi oldu?”

“oğloldu”

“belleme goydum adını” dimiş. —küpün yarı yirine indi ya biline neyse yainn gitmiş birini daha söylemiş.

“onun adını ne goydun?”

“onun adını da yalama goydum” dimiş. Küpü yalamış bitirmiş yaaradan iküç gün daha geçmiş. Dimiş ki:

“canavar paşa!”

“ey! Ne var?”

bizim bi küpümüz varidi. Gel gidelim bi bakalım. Acaba gurt mu yidi guş mu yidi, nooldu hali? Duruyo mu?

Varsalarki küpün yerinde yiler esiyir. O dimiş sen yidin o dimiş sen yidin. Derkene tilki:

“sabağa gadar altına kim işerse bil ki küpün içindelerini o yidi”

bunnar ikiside yatmışlar gece tilkinin tuvaleti gelmiş. Sabağa garşı dimiş ki:

“galk galk altına işemissin, bak sen yimişsin”

o sırada canavar demiş ki:

“tilki paşa ben senden aynlacağam, böyle iş olmaz”

“iyi ayrılırsan ayrıl” demiş.

o sırada tilki paşa gitmiş, bağlardan cubuk kesmiş, başlamış sepet örmeye. Canavar giri gelmiş demiş ki:

“tilki paşa nörüvon?”

“gış geliyor gendime hazırlık yapıyorum”

“ben de örüyüm bana da öğret de bunu” demiş canavar.

“gir içine de öğretiyim”

girmiş içine ağzını örmüş epeyce.

“ya ben nirden çıkacam?” demiş canavar.

“çıkan dur bağalım biraz”

bunu da şabenin evinin üstünde gaya da örmüş.

Orda örmüş gapatmış, yuvarlanmış sepetin içinde canavar. Tilki paşa bi de bağırması:

“eşşenizi yiye bozgurt varuyur, bakın” diye.

Millet küreğinen vura vura canavarı çıkartmışlar içinden. Canavar gacmış gurtulmuş.

Giri varmış sonra

Tilki paşa demiş ki:

“canavar paşa, eğer zamharınan sarı ayazında yatarsan her yirin cıgırdak böler senin” canavar gitmiş zamharınan sarı ayazında öze yatmış, buz dutmuş.

Gice irkilmiş:

“ülen iyi cıgırdak bağlamıssım” demiş. Ben de:

“gardaşım sen nirden gelip nireye gidiyorsun?” didim.

“ben zibile gidivom”

“zibil de ne iş görecen?”

“ekin işleyecem” didi.

“ama senin elindeki tırpan deyil ki!”

“tırpan bu, sen bilmivon, ona aklın irmivo” didi bana.

Bi de su içdi o vakit, yörüdü. Adam çıkar çıkmaz gayboldu. Ben de yakında gonşularımız vardı onnara sordum. Az önce şurdan geçen adam nirde gördünüz mü diye.

“yoo, biz görmedik” didiler.

“allahallah!”

adam çıkarkan yakın vakıta seni yoklarım didiydi

Amma bilemedim. Bi akrabam geldi o vakit. Masanın üstündeki suyu aldı içmek için

“aman gız! Bi adam içdi gitti onu”

“aman ossun varsın adamın ganı irini mi varıdı ki?” depesine dikdi içdi.

Adam sana suyu iç demedi mi?

iç demedi bana, o içdi suyun artığını. bileydım içerdım. O suyu içenden beri bunnar karlı ilerlediler.

Angaraya gittiler zengin oldular.

Gitti o adam öylece. O adam -kimselerdi- Eyvah didim ya davşan yamacı gecti (iş işten geçti)

Sevgi KILIÇ

Bizim vörede dar akşam vakti —kimselerin- geldiğine inanılır. Üsdü başı peril perişan olur. Hayır ister, vermessen fakir olursun. Elini her nereye değerse artacağına inanılır.

2. PADİŞAHIN GÜVEYİ

Bi annenin bi çocuğu olmuş. Hem yılanımuş, hemi de çocuğumuş.. Büyümüş, deligannı olmuş. Deligannı olunca:

“Padişahın gızına dünür var anne”

“Oğul biz bi fakir, o padişah biz nası varalım?” demiş.

Didiyse de padişaha dünür gitmesi için çocuğu gıramamış.

“Yedi gat elbise, yedi gat altın, yedi gat falan filan neyim getireceniz o zaman”
dimiş padişah.

“Olur ben bi oğluma diyim” demiş kadın da.

Oğlu:

“Padişah ne didi ana?” diye sorunca anası da demiş ki:

“Ne diyecek a oğlum, benim gatımdan yedi gat üstün gat yapağan o zaman kızımı
tez elden viririm, didi” demiş.

“Ana bu heç sorun deyil ki”

Oğlan yılan gılığına girmiş. Zabaha gadar bi bina yapmış. Padişah şavkından galkmış.

“Avrat zabah oldu, galk ne yatıyon?” demiş.

Bunnar bi baksa ki oğlan zabaha gadar bina durdurmuş.

“Eyvah avrat! Bizim kız gitti” demiş padişah.

“Dime herif vah vah, nooldu ki?”

“Şu fakir soyulgulcuların oğlan dünür geldi ya, ben de zora çektim. Nerden
yaptıysa bi yedi gatlı ev, yedi gat altın, yedi gat bohça ney yapın didiydim. O da yapmış
didiklerimi, şimdi ben vireceğim gızı buna” demiş.

Ondan soğna ertesi gün olmuş:

“Al sana ne istediysen hepsini getirdim.”

Bunu getirmişler gızın yanına. Gelin de içeriye girdirmişler. Padişah gızı geri almış. O
da tekrar almış gızı, gız arkasında padişah atlı göndermiş.

“Hadi dutun gelin onları” demiş.

Baksalar ki arkadan geliyo padişah arkadan asker göndermiş. Bi çeşme olmuş, bi taş
olmuş. Yılan hem oğlan oluyo ya. Bi şamar vurmuş gız çeşme olmuş, kendi de taş.
Gelmişler, bakmışlar ki bi şey yok. Bi çeşme var. Yüzlerini yıkamışlar, bi de su
içmişler. Padişah:

“Ne gördünüz” diye sormuş.

“Ne görelim, bi çeşme bi de taş”

“Çeşme oğlanıdı taş da gızdı. Assan kessen ne varıdı.” Dimişler.

Geri göndermiş. Baksalar ki oğlan atınan gidiyo. Gene gıza bi şamar vurmuş. Bi de
gendine vurmuş. Bu kez de biri tarla biri de bostan olmuş. Baksalar ki bi bostan bi tarla
var. Padişah gene ne gördüklerini sormuş.

“Ne görelim, bi tarla bi bostan gördük, başka bişiy görmedik” demişler.

“O tarla enişdem idi, öteki bostan da gızdı.”

Ondan soğna bunnar geri ata binmişler. Bunnar da geri aynı hallerine dönmüşler. Padişah onnarı geri yollamış.

“Hadi bi daha gidin bi bakının” demiş.

Bi daha baksa bu kez ne geliyo demiş. Gıza bi şamar vurmuş bi de gendine. Gız yaprak, gendi de ağaç olmuş. Gelmişler gene bişiy yok. Bi ağaç ve ağacın yaprakları var. Orda lüzumsuz biri demiş ki:

“Padişah ne bulursanız getirin didiydi” demiş.

“Biz de bi ağaç ve yapraklarını gördük, bi daş atalım, bi dal düşürelim”

Bi daş atmışlar bi dal düşmüş. O dalı padişaha götürmüşler. Oğlan geri çırpınmış.

“Sen bi çırpın da” demiş.

Gız çırpınmış.

“Yok bişiyim” demiş.

“Yoh yoh bişiy götürdüler” demiş oğlan.

Gız bi daha çırpınca gulağı gitmiş. O yaprak da gulağıymış

“Tek gulağıynan bişey olmaz” demişler.

Geri ata binmişler. Bu kez gurtulmuşlar.

Zehra Çelik

3. PADİŞAHIN OĞLU

Zamanın birinde bi padişah varmış. Bi de oğlu. Padişah oğlunun durumuna bakmış, okutmuş mokutmuş ya durumu pek de iyi değilmiş. Oğlunu evermiş. Demiş ki:

“Oğlum hanıma sor di ki: babam ölürse biz fakir galırsak, tuvalet temizlemeye gidersem ne yapan?”

Hanımı da demiş ki:

“Dimek sen tuvalet neym temizleyecen, işçilik yapacan, ben istemem.”

“Oğlum naaptın” demiş babası

“Baba böğle böğle diyir”

“Öyleyse onu yollat gitsin” demiş babası

Onu yollamış bi daha evlenmiş. Onu da denemişler, aynı şeyleri söylemiş, onu da yollamışlar. Oğlan üçüncüye demiş ki:

“Onu yolla, bunu yolla, seni yollayacam” demiş

Babası:

“Ne diyir oğlum?” demiş.

“Baba diyir ki, işçilik ider tuvalet neyim temizlersen ben de yardım iderim. Ekmeğini de viririm, suyunu da. Her şeyine gatlanırım”

“İyi öyleyse oğlum, sen bu geline mukayet ol emi” demiş.

Neyse, padişah yaşlı imiş. İki küp altın doldurmuş. Bi de gapısında işçisi varmış. Onu da elinde yitiştirmiş. Oğlu gibi. Eski bi avi varmış. Oruya iki güp altın körülemiş. Çifciynen gelini görmüş bunu. Oğlana bildirmemiş. Baba demiş ki:

“Bu oğlanın durumu iyi değil, zaman gelir fakir düşer” geline demiş ki

“gızım fakir düştüğünüzde bu altınları çıkarın fakırlık çekmen”

Oğlan gumar oynamış, ütölmüş. Padişahın hiçbi malını goymamış. Bu sefer de oğlan çok kötü duruma düşmüş. Çiftçi de gitmiş. Garısı da başkasıynan bereaber oluyormuş, Oğlan fakir düşünce. Oğlan da hamallık yapmış. Bu çiftçiye rast gelmiş. Onun adıda Ali imiş. Dimiş ki :

“Ülen Ali, sen padişahın oğlu Ali değilmisin?”

“He benim ya “ demiş.

Garısın da fotoğrafı varmış. Çepelerini aramış. Ak don ak göynek savıştırmış. Cepelerini arayınca gadının fotuğrafını bulmuş. Bakmış ki güzel gadın:

“ Ondan bunun garısını da getiriyim” demiş. İki adam salmış. Gayrı köyü nireyse bunun hanımına dinki:

“Seni gocan isteyir, olur mu ? “

“ Olur” diyip iki adam gitmiş. Arayı sorayı evini bulmuşlar. Garısına:

“Seni gocan isteyir, bizinen gelece” garısı durup düşünmüş

“Niyeymiş” demiş.

“Bögle bögle bi gumarcı var gocanı üttü müttü dimemiş de gumarcı gocanı orıya yirleştirdi. Seni istiyor falan filan” diyince gadın annamış. Gadının da bi güçük gardaşı varmış. Ona demiş ki:

“Gardaşım hal bögle bögle imiş neydeceğik?”

“Hadi bacım gidelim” demiş gardaşı da.

İki gatrı ipek yüklenmiş bunlar, gelmişler bu otele. Orda demişler ki

“İşte filan otele varman, iküç gün evvel bi herifi soydular attılar” Gadın da

“oruya gidecez işte biz de” demiş.

Gitmişler adam dimiş ki :

“ Biz zabaha kadar gumar oynarık. Bi kedim var, sarı kedi diller sabahaca mumu dutar, bizde gumar oynarık”.

“Olur mu , olur” dimiş.

Gadın erkek entarisi giymiş gardaşına da dimiş ki :

“Aman gardaşım yanıma otur. Gece yarı bölündümü ben sana şöle bi bakarım, o zaman sıçanın birini kedinin önüne yavaşca goy. İlk horuzun ötümün de bi daha sıçan koyan, şafak sökerken bi daha. Üç kere mumu atarsa kedi biz onu çıkaracağız”

Orda bunlar girişmişler gumara. Gece yarı bölünmüş. Kadın gardaşının yüzüne bakmış. O da sıçanı kedinin önüne goymuş. Kedi sıçanı görünce mumu atmış. Adam kediyi dövmüş bunun üstüne.

“Ulan bu kediye böğün nooldu ki?” diyerek gene virmiş mumu eline. Bide horuzun ilk ötümünde goymuş. Kedi gene sıçanın peşine düşmüş. Üçüncüsünde:

“Soyun gayrı soyun da çık bağalım “ dimiş kadın

Gadın bunu soymuş dışarı atmış zabağanın:

“İşte bi gumarcı gelmiş, Mehmet Ağayı soymuş, soykalamış, dışarı atmış” Ünnü adamımız gumardan yana. Bu oğlan da tavalet temizlermiş dimiş ki:

“Şu adamın annından öpüyüm kimse bunu ötüpte çıkaran, varıyım da annından bi öpeyim” dimiş. Gelmiş gayrı sormuş:

“ Kim bunu iden kim” Garısı tanımış ya belli itmemiş önce

“Senmisin” dimiş

“ He benim”

“Dur seni bi öpüyüm” dimiş

“ Aman ben öpme ney istemem. Sen benim-aodan kadın üç gadır yükü ipek, başka iyi mallardan olan yükü yüklenmiş-şunları çekebin mi melmeketime gadar” dimiş gocasına. Oda:

“ Çekerim” dimiş

Gendini çağırmaya gelen adamları çağırmış:

“ Gelin şu evi size veriyirim, sizin üstünüze. Şu galan döküm saçım mallar da sizin olsun” dimiş.

Gendinede dört gatrı yükü yüklemiş:

“ Çek bağalım çek “ demiş gocasına. Bi ormanlığa varınca iyi elbiseler giyinmişler, yokanıp yunmuşlar. Böylece yaşamaya devam itmişler.

Sultan Gümüşsoy

3. HACI

Bi dul gadının bi oğlu varınmış. Bu oğlan hacıya gidecem diye tutturmuş.

“Millet gidiyo ben de gidecem” demiş.

“Gitme oğlum gitme vaktin yok. Sen bi cahil çocuksun” demiş anası

“Yok gidecem”

Hacıların yanına düşüyor, gidiyor, bi gelin görüyor diyor ki:

“Vir paranın yarısını da ben sana yakın olacam” viriyor.

“Yarısını daha vir” diyor.

Gene bişiy yok, yarısını daha viriyor, damın dibinde galıyor. Gocası geliyor.

“Bu neci?” der.

“Bu bana dolanıyır aklınca” demiş.

“Yaa, nolacak vir parasını gitsin”

“Olmaz virmem”

“Vir galmasın hacca gitsin hacılara garişsin” diyor. Viriyor parasını.

“Ah hay oğlum o bana teslim olmaz ki sana olsa” demiş gocası

“Hadi oğlum git” demiş babası. Gitmiş.

Gelirken bi gazaya uğrar. Getiriller bunu evine. Anası kapıyı açayır.

“Oğlum ben sana dimidim mi gitme diye, daha senin sıran değil”

“Neyse ana gittik olan oldu” diyor

Sakat galır. Anasının sözünü dinlemediğine pişman olur.

Sıdika Çalışkan

EFSANELER

1. KİMSELER

O sıralarda düşünceli oturuyordum. Otururkene bi adam geldi. Delikanlı biri. Çocuğun ayağında bi çizme var. Sarı. Elinde debişi var çocuğun, baktım şöyle gılıç.

Gılıç var. Pırıl pırıl parlıyır. Gılıcın gını da var. Gılıcın sapı sağ. Geldi içeriye girdi. Ben de oturdum, dikiş dikiyordim. Gocam da yoğudu, gelince bayağı ösürgelendim. Bana didi ki:

“Niye ösürgelendin? Benden ösürgelenme.” Ben de:

“Yok canım ne ösürgelenmesi” didim.

“Bana bir su virde içeyim”

Ben de su getirdim. Sudan bi mi iki mi ne yudum aldı, şooruya goydu. Didi ki:

“Ben acıktım da”

“Bana bi yoğurt getir de yiyim”

Bizde yoğurt yoğudu o sıra.

“Gardaşım yoğurdumuz galmamış, soğan getireyim mi? Domatis ne getirim mi? didim.

“Yoh bi su vir de içiyim o zaman”

Virdim içti. Bana didi ki:

“Ne düşünüyon? Pek düşünüyon da. Bu gadar derin dalma”

Sabağınan galkmış güneş doğmuş. Gün vurunca buzu erimiş bi şeyi galmamış. Canavar dağa çıkmış. Bi acıkmış bi acıkmış ki. Amma tam yola durmuş. O sırada bi at gelmiş. Ata el galdırmış dimiş ki:

“Ben seni yiyecem, acıktım da”

“Yen beni yimiye de yalnız nalımınan mihımı sök, belki işazım olur.”

Atı yere yatırmış, nalını sökmek için. Sökmeye çalışırken at tekme atmış canavarın alına ve kaçmayı başarmış... Canavar kendini toparlayınca at yarı yola varmış. Geri toparlanmış, bi de bakmış ki bi goyun geliyor. Goyuna dimiş ki:

“Ben seni yiyecem çok acıktım.”

Goyunda:

“Canavar paşa ben bi oyun bilirim, sana aynayım da bak, soğna beni yi” dimiş.

Canavar bakarken o oyunu oynuyomuş.. Derken kaçmayı becermiş, sürüye garişmiş giri.Geçi de:

“Beni yidin, bi geçi nolacak. Beni şoo dağın ardına götür, iküç gün soğna guzulıycam, üç dört dene olu. O zaman iküç gün yin de garnın doyar” dimiş.

“Olur mu?”

“Olur.”

Onu da savıştırmış. Bi gatrır gelmiş, dimiş ki:

“Canavar paşa, ben Namalıoğlu’nun gatrırıyım. Namalıoğlu’nun hiç mi hatırı yok?”

O sırada bi deve gelmiş. Deve:

“Canavar paşa, benim sırtıma bin de seni iyi bi gezdiriyim, ondan soğna beni yirsin” dimiş. Devenin sırtına binmiş. Deve öteye beriye gezdirerek canavarı bi dağın tepesine getirmiş. Orda onu nasıl sıkıldıysa canavar ta dağın dibini bulmuş. Akı başından gitmiş. Acık yatmış matmış, bi gün soğna mı ne galkmış bi yere çıkmış. Dimiş ki:

“Gördün bi deve, ne bindin hemen tepesine napacağdın binip de seyran mı edeceğdin? Gördün bi gatrır hatır sayıp da paşalar mı olacağdın? Gördün bi goyun yi etini oyun boyun. Napacağdın gırk elli ün, eli zilli göçekler mi alacağdın? Gördün bi geçi yi etini şıkırdasın dört gıcı. Napacağdın oğlanını toklusunu, eli gavallı çobannar mı olacağdın? Gördün bi at, külgesine yat. Napacağdın nalını mihini, eli çekeçli nalbantçılık mı yapacağdın? Şurdan kör Şükrü gelse, kuyruğundan dutsa, bi o yana bi bu yana vursa diğneyi, suçu var mı?”

Orda Şükrü de yanda hazırmış. Guyruğundan dutmu, virmiş zopayı. Bu gadar.

Ayşe Göktan

2. YATILI (1)

Bir gün camiye uçurdular. “ Baharın uçuralın minare yaptırıcıyık, camii yaptırıcıyık” tabi caminin minaresi çok büyük olsun. Başga bi köyden usta getirdiler. Bu camiye yaptı. Onun babası doksan dokuz camii yapmış. Yüz dimiş uçmuş gitmiş babası. Şimdi bizim orda “Yatılı köy evi” diller. “köy odası” diller orda devamlı gelen misafirler galıllar. Kim olursa olsun o gelen yolcunun misafirin ne isterse o yemeğini virirler. Orda evimiz yakındı duvar duvaraydı camimiz.

“yatıyorum, yatarkana daha yanıma oturdu. Selamaleyküm didi. Aleykümselam

didim.

“bak hele, babam dohsan dokuz minare yaptı, cami yaptı uşdu gitti. Sen de yetmiş dohuz diyecen seksen dimeden sen de uçup gidecen. Amma senin çok eğişin var.” Didi.

“neye ağabiy?” didim.

“sen şu evi süpürmüşsün, süpürge nin altında zibil vardı, anu aldım. İbrığı boş gomussun, onun içine su doldurdum. Hocalık yapan adamın, minare yapan adamın ıbrığı susuz olmuyacak devamlı su dolu olacak” didi.

Ben allah var gorkdum. 0 odada yatmayı istemedim. Yalnız didi ki:

“ben senin itdiğini düzeltmiye seni ayık dırmıya iki gün gelirim ama gorkma!” benim üzerime üç gun geldi. Geri yanımda basdonnan böğle süpürgeyi galdırdı, zibiline bahdı. İbrığı aldı suyuna bahdı”

“anam bacım teyzelerim! Evinizde örümcek bulundurman, ıbrığınızı susuz goyman, zibili gapının arkasına yığman”

ondan soğna cami yi yaptı, millet hayrat itdi. 0 caminin üsdüne yıldız dikdi, millet:

“bu aşağıya düşer ölür” didiler.

Şu gadar bi caminin minaresinin ufacak bi kertiginde elini ata ata minareye çık dı. Yimin idiyorki diyor:

“sallanı sallanı minare o yıldızı diktikten soğna onbeş gün yirleşdi” caminin içinde basamakları vardı. Çıkardı orda minarenin depesinde ezanı okur inerdi. tabii gametde idiyor, namazı da gıldırıyor hepsini yapıyor adam. Bizim orda çoh yatılı var.

Zebra BAYRAM

2.YATILI (2)

Ben üçbeş gün oğlumun evinde durdum. Oğlum çalışmaya gitti. Köyümüzde diken çok gıt. Hem öyle fazla fazla davar olur. Elma olur. Eskiden evlerin şekilleri değişti Kilerden geçilirdi salona gidilirdi. Biz de görümceynen burda yatırıyık. Salı Carşamba geçdi. Perşembe günü, “güm güm güm” bişi vuruyo. Keler var böğle mağara gibi, burdan yedi sekiz metre gelir uzunluğ u.. bizim görümce yatdı uyudu. Dokuzdan sonra gum gum bişi vuruyo.

“abla bu gümbür gümbür vuran ney?” didim.

Yatılı varımış kilerde. Yatılı didiği sahallıymış. Hani gören olmuş da. 0 Perşembe günneri devamlı güm güm güm vururmuş. 0 mağaraya vururmuş, didim ben görümceye:

“görümce bu vuran ney?” didim. “eşşek hatıla ayanı vuruyo” didi.

“gız eşşek bu gadar mı ayanı vurur?” didim.

0 sırada zabah oldu. “he” didiler., tabi bana söğlemediler. Ben bi haftalık gelinim ya ondan. Aradan bir hafta gecti. Gine haftaya Perşembe günnü başladı vurmaya. İmam Mehmed ağanın hanımı dillerdi Onun gızı o vakit gapı gapı yahındı, bize gelmiş. Didim ki:

“ülfiye bacı, iki bavtadır perşembeleri bu mağarada bişi vuruyo.bizim görümce, eşşek hatıla vuruyo diyir.”

Ulfiye didi ki:

“zühre ben nişannılıydım, bizim ahıllarımız duvar duvara, nişannım bennen görüşmeye gelmiş. Biz de aynı ahılda yatarıh böğle. Beni icerden cıhmayınca hatıla yatmış uyumuş. Görseler öldürecekler. Görüşmek yasak. Hocanın ezanına gadar uyumuş. Hatılda beni beklemek için.o arada nişannımın yanına o güm güm vuran adam bi mum yahmış. Adam çağırmış:

“gah gah şimdi ben giderisem seni çarpallar” dimiş.

Nişannım uyanmışgımış adam, sakalı eli yüzü nurlu bi adammış. Yanbaşında dururmuş:

“ben gidersem seni boğallar, gah git” dimiş.

Gözünü nişannım aşnış, bi sahallı dede, bi de mum yanıyo yanında. Hemen nişannım atlamış ordan gapıyı bulamamış. Kirbidi yakmış. Soğna gapıyı bulup açmış kaçmış ordan. Bunu gören var. Sizin orda da var. Sizin ordan buruya geçiyor. Bizim burdan da sizin oruya geçiyor. Perşembeden perşemye o yatılı vuruyo.” Didi.

0 arada vurulan çelerin üstüne bi ev yaptırdık. Ablam geldi bi gün. Elektirikler geçti. Köyümüze yeni bi elektirik geldi ydi o zamanlar. Bizim orular çok daglık da. Rüzgar esdimi agac direkleri yıkılır. Elektrik geçinci bizim evin altından vurmaya başladı. Güm güm, ablam didi ki:

“anam bacım! Ney bu? Altımızdan bişi vuruyo” ben de didim ki:

“Perşemhe günü ya bizim dede bizi zabağınan uyandıracak namaza” didim.

Ezan okununcu şap keser. Bu arada da biz alışdık. Tabi biz ordan çıhdık. Üzerine ev yaptırdık. Neyse bi zaman bu, hen hasdayıdım, gitdi Bahceliye dağ ocağına ben yatıyorum, biraz sıkıntılıdım. çocuğumuz da yoğudu. Üç sene hiç cocumuz olmadı.

Gardaşlarım geleceydi. Gorkarakdan yatdım ben. Okudum üfledim yatdım.

“gızım sana bişi yapmıyacam. Sen — ayet el kursi yi okudun yatdın. Yalnız, sen hasdasın ileri sonun iyi değil.” Didi

“niye dede?” didim.

Yasdiğımın başına geldi oturdu. Beyaz sakallı eli yüzü nurlu. Uyyom rüyamda:

“yalınız giydiğin elbiselerin birisinden birini fakire ver”didi.

“allah allah! Hangi elbisemi viriyim?elbiselerimin hepsi taze”didim.

“birisinden birini bi fakire vireceksin yavrum.bi de şu ıbrığını boş goma, ıbrığın içinde devamlı su ossun.sakin boş bırakma.”didi.

“gözümüi actım kimse yoh. dede sanki yanımdan sıyrılmış gitmiş gibi oldum. Uyandım ki hoca ezanı okuyor. Gene aşada güm güm vurdu. Ezen obundu, kesildi o gümbürtü.bizim orda yatılı coh olur.”

ZEHRA BAYRAM

3. YATILI (3)

Yaylamız var. Mayısta çıkallar yalamıza. Yaylamızın altında “Diyneksekisi”diiler, orda çok mezar var. Yörükler öldümü oruya gömeller. Adanadan yörükler deveyenen,davarnan cıkallar.gırk gün bi melmekette durullar davarlar,develer diynensin diyi. Oruya çadır gurallar. Bizim bar’un Glavuz köyunün gırkpınar yaylasına çıkıncaya gadar bir ayda Adanadan oruyazor gelliller,develerine davarlarının. Orda bizim yurdumuzdan mesela Aksaray’da Orhan Ağacı’dan Hürriyete gadar yir dutallar. Muhdar dir:

“argadaş,hürriyetten Orhan Ağacıya gadar siz bir yayacaanız,başga yire cıhmayacaanız, davarınız başka yire geçmeyecek”

tabi o miktarda parasını virir yayım saman parasını arazilerin.oruya cıhallar. Adamlar orda bir ay davarlarnın atının şeyini aldırırlar. Ondan soğna yavaş yavaş adanaya aşşa ineller. ordan inerkene bizin Diğneksekisi mezarımız var. Bi de o dağın başında mezarımız var. Benim babamda orda galdı galpden oldu.

Eşşeklerinen dört saat.araba,taksi maksı geçemez. İçinde bi dereleri var ki, dağın arasından geçersin anca bi gökyüzünü görürsün, üst tarafı göremessin. 0 arada benim bibimin (hala)bi topal goyunu galmış, onu ararımış.dimiş ki:

“çağlıbunar bu da dutuyor o goyuna giderkene hen ağlarımış hem söylerimış. Goyunu ararkana o ardıçların aralarından bi kadın çıkıyor.diyor ki:

“Gel urkiye teyze,goyun burda”

bibi afallamış:

“Allah allah!bu kadın beni niye çağırıyo?”dimiş.

amma suları buz gibi içilir.cayırlık çimenlik yemyeşil Yalınız,bir gar geyikleri var. Gar kuyusunun da onyediy metre uzunluğu.ederafı daş. 0 gar guvusuna insaninbeline urganı bağla11ar, aşağı indiriller. Helkeynen garı doldurur,urganına çekilir. orda gar hiç eksik olmaz. devamlı biz ordan Cuma günneri garı eşşeklere yukler getirrik. Cuma gün ayran iderdik yahut şerbet, mevlüt okuduruk o garınan. 0 garın özel liği;temmesta bizim orda mevlüt okuular eksiri yazın okullar. 0 garı, dışına saman saçallar erimesin diyi. garı köye getiriller.gazannara doldurullar,süzelller. Gözelcene şerbet yapallar. Gar da, şerbetin soğuk olması için. Bizim oranın garı, yazdan güze gadar durur hiç eksilmez. Allah tarafından etrafında mozayik daşları yeşillik ırmaklar; davarlarmız yayılır.yörüklerin develeri, keçileri ,çadırları devamlı bizim orda olur. orda soğna atılı pek cok.”garanlık dere”diller, o araya gelince şu çağlıbunar didikleri gayunungaldığı yir. Bibim:

Vardım, şöyle gayunun çenresini daşınan cevirmiş goyunu içine yatırmış. bacağı gırılmış ya goyunun.ben vardım, goyunu görmiüş de yimemiş gurt. ben varana gadara goyunun başını beklemiş o kadın. “vardım:

“Urkiye bacı,goyun burda,burda”didi.

“vardım kadın ordan gaybolmuş. govun orda yatıyor.etrafında gurt. ben varana gadar gurt da galktı kaçtı.ordan soğna goyunu sırtıma aldım getidim çadıra. ben de köye geleceem gine aynı kadın:aşa~ğa mezarların oruya indim“nireye gidivon urkiye teyze?”didi bana.

“Köye gidiyom”didim.

Yalınız iki dağın arası,arkama döndüm bahtim heç kimse yok.

“Ben mezardayım,benide götür;ben mezardayım benide götür”didi.

Yine aynı kadın bibimin peşinden çağırmiş. hani böyle goruyacak gözlüyecek yaz gününde hiç erkek olmaz,millet tarlada harman da olur.çok bir selamet yer olur. Dağlık, gayalık, yeşillik geyikler.

ZEHRA BAYRAM

4. BILMECELER

Yusuf Yusuf yurtlar
Yusuf diyen gurtlar
Ayaağandan su icer
Başından yumurtlar.
(EKİN)

Dalda bir karga
Furdum düşürdüm arga
İçi dolu gavırgaç.
(İNCİR)

Ahıra vardım ödemenin
Bal yidim bademenin
Ağzı yok dili yok
Gonuşur adamınan.
(KUR'AN)

Dağdan gelir takla makla
Aman ablam beni sakla
Ne nohut ne bakla
(TOSGABA)

5.AĞITLAR

SAZLIK DA ÖLEN KIZIN AĞIDI

Bi oğlan bi köyden bi kız almış, kaçmış. Yozgat'ın bi köyüymüş. Orda bi sazlık varmış. Gızı benim elimden alıllar gabilinden dağ bayır dolaşmış, o sazlığın içine getirmiş. Yalınız dayısına götürürmüş gızı. “dayı beni gurtar” diye. Gız dimiş ki:

“susadım bana su bul gel”

vakit da geçymiş. Oğlan da dimiş ki:

“ben saga su bulurum ya ben su arakana sen kaçan”

“kaçmam” demiş kız.

Gaçardın kaçmazdın dirken:

“o zaman elini ayanı bağlarım” demiş oğlan.

Bağlamış. Su aramıya gitmiş. Bi çoban köpeğinin sesi geliriniş aralardan. O tarafa doğru gitmiş, ordan çobandan su almış. Geri dönmüş. Gızı bağladığı yirde bulamamış. Sazlığın içine girmiş. O yanna bağarmış bu yanna bağamış geceynen. Tabi biraz da suçlu, çok da hızlı baramamış. Sabahaca aramış gızı bulamamış. Sabah dayısının yanına varmış:

“dayı ben felanın gızını gacırdım. Biraz sağda solda gezdim. Senin bura gelene gadar da gün indi.gece sazlığın içine de girdim. Gız susadım diyince su aramaya gittim. Geri gelinci gızı bulamadım. Aradım taradım gız yok” diyi annatmış olannarı.

“dur öylüyse, başımıza bi iş getirdin” demiş dayısı

Dürbününü almış, sazlığın içine şöyle bi bakmış. Sazlığın içinde bi gara bulut dikillmiş, öyle bi gara bulut! Sazlığın içinde duruyo: “atı getirin” demiş. Oğlan arkada dayısı önde sazlığın içine varmışlar. Gızın gözlerini sinekler oymuş. Her tarafını zehirli böcüler yimiş, öldürmüşler. O gara bulut da sineğimiş. Gizin üstüne dikilmiş, gara bulut gibi sallanmış.

“bak gordün mü başımıza gelenneri, senin yüzünden” demiş dayısı

“dayı naapıyım, ben susadım didi, ben de gittim su getirmeye dönüşde bulamadım. Ondan soğna gız bu hale gelmiş vah.”

Gayrı ondan soğna adam gızın sahipleriyinen annaşmış. İpiy bedel ödemiş, para ödemiş. Adam da sulh olmuş bu, bu davada burda bitmiş.

Cemaliye Altinkaya

ZEHRA BAYRAM'IN KAYINBABASINA ETTİĞİ AĞIT

Adana'dan nar mı isterdin?

Gılavuz'dan gar mı isterdin?

Evrağ'an da alt başında

Bir yataklık yir mi isterdin?

El veriyor el viriyor
Orta direk Sal viriyor
Yatmış da Bekir'in evine babam
Yataklarda can viriyor

Mezarını da derin eylen
Bu seltini de serin eylen
Dünyasında gün görmemiş
Ahiretine mamır eylen

Pencereden çıkmış da ayvanın dalı
Yüzüne solmuş da yazmanın alı
iller göcmüş yaylasını yurt itmiş
Böyle mi olurmuş da garibin hali

Niğde yolları da ekin
Yükümüzün biri kefin
çok gezdirdim babam seni
Bulamadım derdine hekim

Doldu yüreklerin doldu
Suna guşlar da bizi yordu
Ölümünen ayrılırlar
Aradı da bizi buldu

Yoldan geldin yorgun musun?
Sol böğründen vurgun musun?
Üş gündür de yigit babanı
Sen de bana dargın mısın?

Gaziemirden cıkdım da sağ selamet
Köşeyi dolanmış da gopmuş gıyamet
Babam boylolmuş da yingem
Kime goydun emanet?

Aşşadan esen seher yili mi?
Benim göynüm deli mi divane mi?
Durup durup da gössüne vuruyor
Yohsa bugün ayılığın günü mü?

Evlerinin yanı çalı
çalıya atallar çulu
Ne diyim de ağlayım babam?

NURİ AĞIDI

Gızılırmak da arşa çıkan varan
Elimden aldın da bi çift genci
Bin öz evladım da bi yeğenim
Nuri'mi kenara çal ırmak

Günün dönümünde de ırmak mı coşar?
Dalgalandı ırmak boynundan aşar
Elimde tepdilim de urgamım şaşar
Nuri'mi kenara cal gızılırmak

Getir gardaş da şu tüfeyi de gartalı vuruyum
Dalgılıç getir de şu güzeli bulayım
Yavrusuz köye de nasıl varayım
Nuri'mi kenara cal gızılırmak

Kuddisi ALTINKAYA

YETER AĞIDI

İras geldim de bi gaşları kemana

Ruhu okşadı da didi Yeter'im

Sorduum teşrif, didi Gaman'a

Sarı saçlım ince belli yeterim

Gamana varırsan da çıkma bazara

Kömür gözün de uğradıllar nazara

Aşıkâr da öldür, goyma mezara

Dimesinner yatan ölmez yeterim

Garadır gaşların gözlerin mesdan

Bi yudum su doldur da içeyim, tasdan

Sen bi tabib olsan ben de bi hasdan

Yatsam golun yasdık olmaz mı yeterim

Uzatma aşığım da bu gadar sözii

Bi bakışda beni yakıyo gözü

Açguyu'dan da çavuşun gızı

İnce belli dududu dilli yeterim

Ali Bayram

NİNİ

1. Ormanda bi kız çocuğu azmış, gaybolmuş. O kız çocuğuda bi adamın eline geçmiş. O da yörük elindeymiş. Babası delolmuş. Anası delolmuş, şu gazeli söğlemişler:

havada guşlar ötüşür

yavrumu gurtlar bölüşür

çadııda düşman gülüşür

nini güzel bebek ninni

bebeğin beşşığı şamdan

yuvallandı düşdü damdan

hey babası gelir Sam'dan

ninni güzel bebek ninni

bebek beni deyledi
yakdı yandırdı kül eyledi
ninni güzel bebek ninni

Aksaray'dan çıkdım yayan
dayan hay dizlerim dayan
emmim atlı, bacım yayan
ninni güzel bebek ninni

Aksaray'ın gara daşı
Yandı yüreyimin başı
Emin hacının gardaşı
Ninni güzel bebek ninni

Ayşe Bayram

TÜRKÜ

MECNUN

Mecnun'um sen durda ben de gelirim
Araya söyleye de seni bulurum
İflah olmaz da ben bu dertten ölürüm
Daha Leyla'nın derdine ah çeker mecnun

Mecnunun giydiyi de Veysel-i Gara
Araya söyleye de işini hula
Mecnun da leyla da yandı kül ola
Daha Leyla'm der de gözetir Mecnun

Gel diyceyin de babar mıydı yaz mıydı?
Yetişen de gırnak değil gaz mıydı?
Leyla'm gelin miydi kız mıydı?
Daha ah ceker ağlarda gözetir Mecnun

Arayı da deli gönül arayı
Galdır mevlam da galbimde ki yarayı
Su yalan diinyayı gezdim ben de arayı

Daha Leylam der de ah çeker Mecnun

Kuddüsi Altınkaya

DESTAN

1. ZEBRA BAYRAM'IN BABASINA YAZDIĞI MEKTUP

Babam Gağızman'da asgerlik yaparımış. Asgerlik yapakana evelden ot dōšeklerin üzerinde yatalarmış. Süngerden yünden dōšekler yoğumuş. Babam bi adamın bi evladıymış. Esgiden develennen gidelermiş asgere , trennen gidellerimiş. Dedem dayanamamış, işde:

“oğlum bana bi mekdum yolla ordan”

“baba! Ben ot dōšeklerin üsdünde yatıyom, rezilim. Buda yiyemiyom su içemiyom, nufus pek çok, gelir-gider hic yok. Ben sana bi destan göndereyim dimiş. Babam da dedeme yazmış:

gez gez diller bi incecik yol
halkı fakirdir herkes fakir
evde nufusunun sayısı on
düşen pişman Gağızman'ın içine

gez gez diller de bi ulu dağı var
içinde suyu da on bağı vardır

Atmış senelikden galma gokmuş yağı var
Düşen pişman Gağızman'ın içine
o zaman dört bucuk sene asgerlik yapmış. Sobalar yandı mı keyiflenir:

“tren geliyor, Alim için de geliyor”

dirimiş dedem. Böğle bi rezil asgerlik yapaallarımış o zaman. Bunu benim babam annadırdı.

Zehra BAYRAM

2. ZEHRA BAYRAM'IN KARDESİNİN ASKERDEN GÖNDERDİĞİ DESTAN

Benim gardaşım asgere gitdi. O bize gönderirdi. Biz de ona gönderirdik destan.
Bizim orda destan gönderilirdi. Bayrama iki gün neyim varıdı. abim yazmış ordan:

Galemimi aldim da müsaade ile
Mevlam yazmışsın da her düşen gula
Yazacağım mektup hep gurbet ele
Babam bayramınız mübarek olsun

Posta yollarına da dolanıyorum
Yitirdim silahımı da bulamıyorum
Evvel Allah sayesinde güveniyorum
Babam bayramınız mübarek ossun

Pusulamız geldi de köve okundu
Bu ayrılık bana biraz dokundu
Ben buraya geleli 45 gün oldu
Babam bayramınız mübarek ossun

Melmeketden cıkattılar bizleri
Ağlatdılar gelinneri kızları
Sağ oluda görürmüyüm sizleri
Babam bayramınız mübarek ossun

Diyarbakır'ın da yılanı ossam
Dolanı dolanı da yanına varsam
Yatdığın yasdığa da başımı goysam
Babam bayramınız mübarek ossun

Biz de ona yazarıdık. Mesela gelinimiz, onun gocası bize gizli gizli yazdırırdı.
Ondan soğna “aman gaynanam gayınbabam duymasın” dirdi. Biz de o na yazarıdık:

Akşam olurda ezannarı okuunur
Ezan sesi de gulağımıza dokunur
İller gelir de evlerine cekilir

Bizim ciğerimize de hançer sokulur

İngin dağlar da merakımı almadı

Yüksek dağlar da gardaşıma saymadı

Yüce dağlar bengisini bulmadı

Gardaşım bayramın mübarek olsun

Yarın bayram, gelirden iller giyinir

Ana baba da vatanım dir sevinir

Garibanın da boynu bükülür

Gardaşım da bayramın mübarek olsun

Zehra Bayram

DÜĞÜN EĞLENCELERİ

Bugün Anadolu'nun hemen her yerinde olduğu gibi kızı veya oğlu olan aileler kızını evlilik çağına geldiği zaman oğlunu da genellikle asker dönüşü evlendirirler. Aksarayımızda da düğün gelenekleri kız arama ve oğlan evlendirme şu şekilde olmaktadır:

KIZ ARAMA

Oğlanın istediği veya aile tarafından beğenilen bir kız tespit edilir. Kızın gönlünün olup olmadığını anlamak ve davranışlarına bakmak için birkaç kadın kızın evine giderler. Kızı almak istediklerinden hiç bahsetmezler. Önce kızın hizmet edişine, fiziki durumuna bakarlar, beğenirlerse konuyu kızın annesine açarlar. Annenin verdiği cevaba göre ve kızın gönlünde varsa dünür gönderilir.

DÜNÜR

Ailenin yakınlarından olan ve hatırı sayılan bir kaç kişi, kızı istemeye giderler. Biraz sohbetten sonra, "Allah'ın emri ve peygamberin kavli" ile kız istenir. Kız evi, "kısmetse olur" diye düşünmek ve oğlanın durumunu sormak, oğlan tarafını araştırmak için mühlet isterler. Durum araştırıldıktan sonra oğlan evi neticenin ne olduğunu sormak üzere tekrar giderler. Oğlanın durumunu ve ailesinin tutumunu inceleyen kız

evi, uygun görmedilerse vermeyeceklerini, beğenmişlerse nikan gününü tespit edip, alınacak eşyaların neler olacağını söylerler, iki aile bu konuyu konuşurlar.

NİŞAN

İki aile arasında nişan günü tespit edilir. Tespit edilen güne kadar oğlan evi tarafından nişan giysileri ve kızın yüzüğü alınır. Kız tarafı da oğlanın yüzüğünü alır. Ailenin durumuna göre nişan ya evde ya da salonda yapılır. Nişan yennin tespit edilmesi ye nişandaki ikramlar kız evine aittir. Düğün salonunda yapılacaksa kalabalık bir davetli topluluğu salonu doldurur. Saygı duyulan ye güzel konuşan bir büyük tarafından yüzükler takılır.

DÜĞÜN

Hazırlıkları biten aileler düğün gününü tespit ederler. Düğün oğlan evi tarafından yapılır. Tüm masraflar ve salon seçimi onlara aittir.

SÖZ KESME

Kız verildikten birkaç gün sonra oğlan evi tekrar kız evine giderler. Yanlarında getirdikleri takıyı kıza takarlar. Bu arada oğlan evinin getirdiği tatlı ikram edilir. Nişan günü tespit edilir. Başlık parası konşulur. Ne kadar altın yapılacağı..Fiyat her iki aileninde uygun bulacağı dilzeye gelinceye kadar pazarlık devam eder. Başlık parasını ödeyen oğlan tarafı ceyiz işine karışmaz. Ancak takıları takmak zorundadır.

ŞERBET GÜNÜ

Tespit edilen bir gün kadınlar oğlan evinde erkekler köy odasında toplanırlar. Kadınlar kendi aralarında calıp oynarlar. Oğlan tarafı şerbet bardaklarından birkaç tanesini çalmaya kalkışırlar. Çünkü çalınan bardaklar ertesi günü sahiplerine getirildiğinde düğün sahibi bardakları getirenlere bahşiş vermek zorunda kalacaktır.

DÜĞÜN GÜNÜ

Her iki taraf da düğünden iki hafta önce hazırlıklarının bitip bitmediğini

birbirlerine sorarlar. Hazırlıklar bitmemişse düğün birkaç ay ertelenir. Hazırlıklar bitmişse hemen resmi işlemlere başlanır. Düğün kurulmadan önce kız oğlan evi tarafından şehre götürülerek izinnamesi çıkarılır. Düğüne davet edilecekler basma veya pazenden birer metrelik yolluk alınır. Sabahtan akşama kadar halay çekilir. Güreşler yapılır. Belirli bir uzaklıktaki testiye hedef alınarak atışlar yapılır. Testiyi vurana ise şeref ödülü olarak damadı koruma görevi verilir. İkindiden sonra halk oğlan evine toplanır. Sonunda bayrak oğlan evinden indirilerek milli ve mahalli kıyafetler giyinmiş kadınlar, önde bayrak, en arkada erkeklerle birlikte kız evine giderler. Kız evi bahşiş almak için kapıyı açmaz. Kadınlar içeriye girerler. Erkekler bayrak ve çalgıcılarla beraber oğlan evine dönerler. Aynı gece kadınlar kız evinde yemek yiyip eğlenirken, erkeklerde oğlan evinin düğün odasında toplanarak gec saatlere kadar içki içip eğlenirler.

KINA GECE

Kız evine gelen kadınlar burada yemek yerler. Yemekten sonra eğlence başlar. Başka bir yerde bulunan gelin kızı getirmek için tef çalan iki kadın hem tef çalarak hem de nameler söyleyerek kızı getirirler:

Kadınlar hemen kızı ortalarına alırlar. Ve buraya konan bir yastık üzerine dua okuyarak üç kez kaldırıp oturturlar. Bu arada kadınlar oynarken getirilen kına kızın sağ elinin ortasına ve ensesine yakılır. Başına kırmızı ve yeşil tül bent örterler. Bunların ardından eğlence bitiminde kızı ufak fasıl ve ağıtlarla bırakırlar.

GELİN ÇIKARMASI

Gelin kızla beraber kalan kızlar sabah erken kalkarlar ve gelin kızın çeyizini dışarı çıkarırlar. Oğlan evinden bir kadın, gelin kızın gelinliğini getirir. Bahşişini aldıktan sonra giydirilir. Ayrıca başına fes de takılır. Yüzüne kırmızı, kırmızı üzerine yeşil, bunun üzerine de altın takarlar, giydirme işlemi bittikten sonra kız, evde bulunan herkesle vedalaşır. Oğlan evinden bayrakla, halay sekerek kız evine gelin almaya gelen seğmenler, gelinin eşyasını bir arabaya yerleştirirler. Gelinin erkek kardeşi, kırmızı bir kuşağı dua okuyarak üç kez gelinin belinin çevresinde dolaştırarak bağlar. Bir ata bindirir, büyüklerden bin atın bapını çekerek, toplulukla beraber köyün etrafında

dolaştırılarak.Gem alaym mezarh~a gider. Burada bir dua yapılır. Duadan sonra hoca, geline, “luzmm, baba evinden koca evine gittiğin gibi, bir gün koca evinden de buraya geleceğini hiç unutma.” Mezarlıktan sonra gelin oğlan evine getirilir.

Damat evin kapısında bekler. Damadın annesi, babası, yakınları gelin attan indirilir. Damatla birlikte kesilen kurbanın üzerinden atlayarak koltuk yaparlar. Ortaya konulan bir masanın etrafında gelinle damat kol kola girmiş olarak üç defa dolaşırlar. Bu arada damat daha önceden hazırladığım parayı, cerezle karıştırarak davetlilerin üstüne atar.

3. ÖLÜM

3.1. ÖLÜM ADETLERİ

Zekaret halinde olan bi kişinin yanına akrabaları eşi dostu gelilier. Helallaşmalar, dünyada birhinne olan haklarını helal ideller. Bu arada imami da çağırırlar. İmam da bu adama okur. Kelime-i tevhidi telkin eder, kelime-i şهادet telkin eder. Selavat-i Serife’yi telkin eder. Derken Kelime-i Istivhar getitdirir. İmam da bunu yapıdıktan sonra cenaze olacak adam Azrail’e ruhunu teslim eder, yani vefaات eder. Bundan soğna yıkayıcı imam da olabilir, cenaze sahiplerinden biri de olabilir. Bu vazifeyi üstlenen gişi bu adamın ayaklarını çatar, iki ayak başbanmaklanini birbinine bağlar. Alt cenede bi ipinen yahut da bi bez parçasıynan başından geçirilerek bağlanır. Gözlerini de eliyen gapadır. Ruhunu teslim itdiği and.

CEMİL ALTINKAYA

AKSARAY’IN YEMEKLERİ

SIKMA

Sepeden biraz büyükce açılan ve içine tereyag, taze çökelek veya peynir konularak meydana getirilen dürümdür.

ÇÖREK

Hamurun mayalanarak geniş kaplar içinde köv fırınlarında pişirilmesiyle yapılır. Bazan çörek hamurunun içine tahin katılarak da yapılır. Buna tahinli adı verilir.

MAYALI

Yine hamurun mayalanmasıyla küçük bezeler yapılır. bu bezeler 2cm. kalınlığında acılarak sac da pişirilir. Pişirilen mayalılar tereyagla yağlanır üzerine peynir konularak yenir.

KUSKUS PILAVI

Yumurta ile un bir kap içinde karıştırılır. Daha sonra mercimek küçük parçalara ayrılır. Bu parçalar kurutulur. Tereyagi kullanarak makarna gibi pişirilir bazan da coban pilavi şeklinde

TELTE

ince elek tabir edilen ye çok delikli olan elekten elenen un, pekmeze katılarak belli bir kıvama gelinceye kadar kaynatılır. Sonra üzerine tavada eritilen tereyagi dökülerek yapılır.

SOĞANLAMA

Sogan ince doğranır. Yağ, kiyma ye salcayla soganlar ölünceye kadar kavrulur. Salca yenne domates de konulabilir.

D) SEYİRLİK OYUNLARI

1.KIRPI OYUNU

Ortuya bi kadın yatırılır.

“kirpi, Hacıoğulları’dan dünür geldi, varın mı kirpi, alın mı kirpi? Ayağın mı gaydı, başın mı döndü? Varın mı kirpi?”

“Yasin’den dünür geldi

varın mı kirpi?”

“ayağın mı gaydı,

başın mı döndü? Varın m kirpim?”

böğle çeviriller ceviriller

duller. Kirpinin hoşuna giderse oynar, hoşuna gitmezse pusup gider. Kirpi iki gişiyen oynanır. Biri yatar biri de çağırır böğle başında. Böğle aynallar, gülüşüller; düşün evi halkı oyun çıkarıllar diler gülüşüller. Oynallar.

Ferdane ALTINKAYA

2. KÖSE OYUNU

Uc gişiyen oynanır. Ortaya adam yatırılar, mefta yatırır gibi yatırılar. Ustünü örteller. Ten eline alır dolanıllar. çağırıllar, söyleller:

Kösem var kösem var

Yüreğimde tasam var

Iğne yok iplik yok

Kefensiz ölün kösem

Ortadaki çağırır. Köse dir. “gum doldurdum yin mi?” dir. “akşamki gelen arkadaşlarınan yi” dir. Bi de öteye beriye dolanır gelir:

Kösem var kösem var

Yüreğimde tasam var

Iğne yok iplik yok

Kefensiz ölen kösem

3. DEVECİ OYUNU

Beş, altı gişiyen oynanır. Dolanıllar düğün evinde halkınan beraber. Soyle üç gişi bi yanda olur:

Aman değirmenci emmi

Zalim degirmenci emmi

Elma yanak senin olsun

Ogüt buğdayimi, buğdayimi

Olmaz gelin gadin olmaz
Oluklar suyunan dolmaz
Ortakcim var gayd olmaz
Ogütmem ununu ununu

o da ordakini çağırır, bu yandaki gadinnar:

Aman değirmenci dayim
Zalim değirmenci dayim
Kiraz dudaklar senin olsun
Ogilt buğdayimi bugdayimi

o da ordan:

Olmaz gelin gadin olmaz
Oluklar suyunan dolmaz
Ortakcim var gayil olmaz
Ogiitmem buğdayi bugdayi

Böyle bi iki söyleriken möyleriken soğna dir ki:

Aman değirmenci emmi
Zalim değirmenci emmi
Ak göbeğem senin ossun
Ogüt buğdayimi bu~dayimi

o zaman da:

Olur gelin gadin olur
Oluklar suyunan dolur
Ortakcim var gayd olur
Ak göbeğe öğiltürilm ununu ununu

İşde bu da sonun daçıkır. Aşşıkİaşır havasi böğle oynaşıllar..

Zehra bayram

KAYNAK LİSTESİ

Aksaray Tarihi (3. Cilt)

Aksaray İl Yıllığı

Meydan Larousse

Bana Çalışmamda Yardımcı Olan Şahısların Listesi

Sevgi Kılıç

Zehra Bayram

Cemil Altinkaya

Murat Altinkaya

Ayşe Çelik

Kuddisi Altinkaya

Ali Bayram

Meliha Kılıç